

**NACIONALINĖS KOVOS SU KORUPCIJA
2015-2025 M. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO
2015-2019 M. TARPINSTITUCINIO VEIKLOS
PLANO ĮGYVENDINIMAS**



Stebėsenos ataskaita

2020 m.
Vilnius

Turinys

Santrauka	3
1. Įvadas.....	4
2. Padėtis prioritetinėse NKKP srityse	7
2.1. Politinė veikla ir teisėkūra	7
2.1.1. Išvados ir pasiūlymai dėl politinės veiklos ir teisėkūros srities	10
2.2. Teismų ir teisėsaugos institucijų veikla	12
2.2.1. Išvados ir pasiūlymai teismų ir teisėsaugos veikos srityje.....	15
2.3. Viešieji pirkimai	17
2.3.1. Išvados ir pasiūlymai viešųjų pirkimų srityje	23
2.4. Sveikatos priežiūra ir socialinė apsauga	25
2.4.1. Išvados ir pasiūlymai sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos srityje.....	31
2.5. Teritorijų planavimas, valstybinė statybų priežiūra ir atliekų tvarkymas.....	32
2.5.1. Išvados ir pasiūlymai teritorijų planavimo, valstybinės statybų priežiūros ir atliekų tvarkymo srityse	35
2.6. Ūkio subjektų veiklos priežiūra	36
2.6.1. Išvados ir pasiūlymai ūkio subjektų priežiūros srityje.....	38
2.7. Viešasis administravimas, valstybės tarnyba ir turto valdymas.....	40
2.7.1. Išvados ir pasiūlymai viešojo administravimo, valstybės tarnybos ir turto valdymo srityse	46
2.8. Privatus sektorius	48
2.8.1 Išvados ir pasiūlymai dėl korupcijos privačiame sektoriuje	50
3. Antikorupcinis švietimas	51
3.1. Išvados ir pasiūlymai dėl antikorupcinio švietimo	54
4. Apibendrinančios išvados ir pasiūlymai.....	55

Santrauka

2015 m. patvirtintas Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinis veiklos planas, skirtas Nacionalinės kovos su korupcija programos tikslams ir juos detalizuojantiems uždaviniams įgyvendinti, o svarbiausia – pažangai aštuoniose prioritetinėse srityse¹, kuriose korupcijos pasireiškimo tikimybė didžiausia, pasiekti.

Tuo tikslu plane numatytos 45 priemonės, iš kurių 36 per ataskaitinį laikotarpį, t.y. per Plano galiojimo laikotarpį, yra įgyvendintos, 6 priemonės įgyvendinti vėluojama, 1 priemonė neįgyvendinta, 1 priemonė įgyvendinta iš dalies, 1 priemonė įgyvendinimo atsisakyta.

Numatyta 14 Programos vertinimo kriterijų (iš jų 7 pasiekti, 7 nepasiekti), iš kurių svarbiausiais Lietuvos pasiektos pažangos rodikliais siūlytume laikyti šiuos:

- Lietuvai *nepavyko* pasiekti užsibrėžto ambicingo tikslo – iki 2019 m. Transparency International tyrime „Korupcijos suvokimo indeksas“ (toliau – KSI) pasiekti 65 balų vertinimą. 2019 m. Lietuvos KSI įvertis siekė 60 balų, tai yra vienu balu daugiau nei 2015 m. KSI yra plačiausiai naudojamas tarptautinis antikorupecinę aplinką vertinantis rodiklis, įtraukiamas į valstybės patikimumo, rizikingumo, ekonominės aplinkos vertinimus, į kuriuos atsižvelgiama priimant investicinius sprendimus;
- vertinant faktinę korupcinę patirtį Lietuvoje, per stebėsenos laikotarpį įvyko reikšmingas *teigiamas* pokytis. Tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenimis, faktinis kyšininkavimas, vertinant kyšio davimą per penkerius metus, visuomenėje sumažėjo nuo 31 proc. iki 18 proc. Didžiausi pokyčiai stebimi gyventojų ir valstybės tarnautojų grupėse, kurie tvarkydami reikalus viešajame sektoriuje vis rečiau susiduria su kyšio prievartavimu ir vis rečiau duoda kyšius. Tai rodo stiprėjantį viešojo sektoriaus atsparumą korupcijai. Nors kyšininkavimas išlieka problema Lietuvoje, bet galima teigti, kad problemos lygis nebėra kritinis. Taip pat, vis palankesnę antikorupecinę aplinką verslui nurodo įmonių atstovai. Korupciją kaip problemą vykdančią verslą Lietuvoje įvardino 15 proc. įmonių vadovų – lyginant su 2015 m. rezultatu rodiklis yra sumažėjęs beveik du kartus;
- tarp Europos Sąjungos valstybių Lietuva atsiduria 8 vietoje kaip šalis, kurioje korupcija yra mažiausiai aktuali problema plėtojant verslą.

Šie ir kiti rodikliai leidžia teigti, kad per ataskaitinį laikotarpį Lietuva pasiekė tam tikros (kai kuriais aspektais – gan reikšmingos) pažangos, tačiau, nepaisant palyginti didelio įgyvendintų priemonių skaičiaus, pastebėtina, kad šiomis priemonėmis korupcinė situacija buvo veikiamą gana fragmentiškai, pažanga prioritetinėse srityse nėra pakankama, daugelis jų išlieka probleminės.

Tai reiškia, kad rengiant, o ypač – įgyvendinant naujo laikotarpio tarpinstitucinį veiklos planą, būtinos į apčiuopiamą pažangą prioritetinėse srityse orientuotos priemonės, sisteminis požiūris bei koordinuotas už atitinkamas valdymo sritis atsakingų vykdytojų veikimas.

¹ NKKP 14.1 – 14.8 punktai. Detaliau aptariama šios ataskaitos dalyje „Įvadas“.

1. Įvadas

Lietuvos Respublikos Seimas 2015-03-10 nutarimu Nr. XII-1537 patvirtino Lietuvos Respublikos nacionalinę kovos su korupcija programą (toliau – NKKP arba Programa). Programa parengta vertinant korupciją kaip grėsmę nacionaliniam saugumui ir vadovaujantis Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo, Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2011–2014 metų programos, Nacionalinio saugumo strategijos, Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, Ilgalaikių valstybinių saugumo stiprinimo programų rengimo plano nuostatomis.

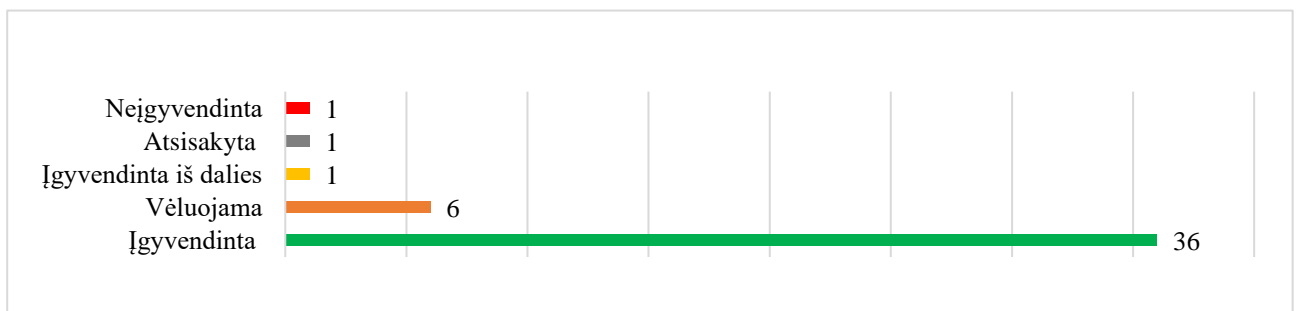
NKKP tikslams ir uždaviniams įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2015-06-17 nutarimu Nr. 648 patvirtino Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinį veiklos planą (toliau – TVP arba Planas).

TVP skirtas mažinti korupcijos riziką aštuoniose Programoje įvardintose prioritetinėse srityse:

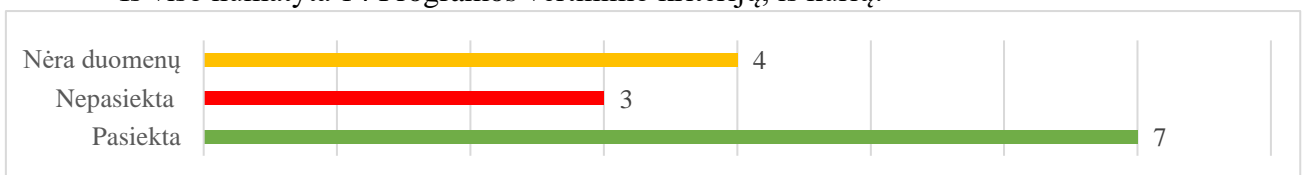
- politinėje veikloje ir teisėkūroje,
- teismų ir teisėsaugos institucijų veikloje,
- viešuosiuose pirkimuose,
- sveikatos priežiūroje ir socialinėje apsaugoje,
- teritorijų planavime, valstybinėje statybų priežiūroje ir atliekų tvarkyme,
- ūkio subjektų veiklos priežiūroje,
- viešajame administravime, valstybės tarnyboje ir turto valdyme,
- privačiame sektoriuje.

TVP taip pat numatyta horizontali veiklos kryptis „Antikorupcinis švietimas“, kuri skirta korupcijos rizikai mažinti visose aukščiau nurodytose srityse.

TVP numatytos 45 priemonės, skirtos Programoje nurodytų prioritetinių sričių, kuriose korupcijos paplitimo galimybė yra didžiausia, korupcijos rizikai mažinti. Iš šių priemonių:



Iš viso numatyta 14 Programos vertinimo kriterijų, iš kurių:



Žemiau pateikiama informacija apie faktinius NKKP ir TVP numatytų pasiekti kriterijų rezultatus ir šaltinius, išskiriant kriterijus, laikytinus svarbiausiais.

Nepasiekti rodikliai:

1. Korupcijos suvokimo indeksas balais:

2015 m. – 59 Rezultatas 2019 m. – 60 Tikslas 2019 m. – 65 Tikslas 2025 m. – 70

2. Respondentų, nurodžiusių, kad kyšis padeda spręsti problemas, dalis % (LKŽ):

2015 m. – 55 Rezultatas 2019 m. – 47 Tikslas 2019 m. – 45 Tikslas 2025 m. – 33

3. Verslo įmonių atstovų, manančių, kad iš jų, kaip verslo subjektų, buvo tikimasi kyšio, dalis % (Flash Eurobarometras „Verslo požiūris į korupciją ES“):

2015 m. – 8 Rezultatas 2019 m. – 7 Tikslas 2019 m. – 5 Tikslas 2025 m. – 3

Pasiekti rodikliai:

1. Respondentų, davusių kyšį per pastaruosius 5 m., dalis % (LKŽ):

2015 m. – 31 Tikslas 2019 m. – 20 Rezultatas 2019 m. – 18 Tikslas 2025 m. – 10

2. Verslo įmonių atstovų, manančių, kad politinė įtaka ir nepotizmas yra problema verslui, dalis % (Flash Eurobarometras „Verslo požiūris į korupciją ES“):

2015 m. – 24 Tikslas 2019 m. – 19 Rezultatas 2019 m. – 17 Tikslas 2025 m. – 10

3. Verslo įmonių atstovų, manančių, kad korupcija yra problema plėtoti verslą, dalis % (Flash Eurobarometras „Verslo požiūris į korupciją ES“):

2015 m. – 36 Tikslas 2019 m. – 30 Rezultatas 2019 m. – 15 Tikslas 2025 m. – 20

4. Viešųjų pirkimų tarnybos viešai skelbiamais duomenimis, skelbtų elektroninių pirkimų vertės dalis % (nuo visų įvykdytų skelbtų viešųjų pirkimų vertės) (VPT duomenys):

2015 m. – 90 Tikslas 2019 m. – 94 Rezultatas 2019 m. – 99,8 Tikslas 2025 m. – 97

5. Gyventojų, manančių, kad iš jų prašoma ar tikimasi kyšio gaunant paslaugas, dalis % (Eurobarometras):

2015 m. – 29 Tikslas 2019 m. – 24 Rezultatas 2017 m. – 20 Tikslas 2025 m. – 15

6. Asmens sveikatos priežiūros įstaigos vadovų, kitų sveikatos priežiūros specialistų, dirbančių biudžetinėse ar viešosiose įstaigose, privačių interesų deklaravimas % (SAM)

2015 m. – n. d. Tikslas 2019 m. – 100 Rezultatas 2019 m. – 100

7. Gyventojų, toleruojančių korupciją, dalis % (Eurobarometras)

2015 m. – 62 Tikslas 2019 m. – 47 Rezultatas 2017 m. – 45 Tikslas 2025 m. – 30

Nėra duomenų apie rodiklių pasiekimą:

1. Gyventojų, per pastaruosius 12 mėn. davusių kyšius, dalis % (Pasaulio korupcijos barometras):

2015 m. – 26 Rezultatas 2016 m. – 24 Tikslas 2019 m. – 21 Tikslas 2025 m. – 10

2. Gyventojų, manančių, kad yra pakankamai sėkmingų baudžiamojo persekiojimo atvejų, atgrasančių nuo korupcinės praktikos, dalis % (Eurobarometras):

2015 m. – 26 Rezultatas 2017 m. – 30 Tikslas 2019 m. – 39 Tikslas 2025 m. – 60

3. Gyventojų, manančių, kad korupcija plačiai paplitusi, dalis % (Eurobarometras):

2015 m. – 95 Rezultatas 2017 m. – 93 Tikslas 2019 m. – 75 Tikslas 2025 m. – 50

4. Gyventojų, manančių, kad Vyriausybės pastangos kovojant su korupcija veiksmingos, dalis % (Eurobarometras):

2015 m. – 17 Rezultatas 2017 m. – 18 Tikslas 2019 m. – 32 Tikslas 2025 m. – 50

Pažymėtina, kad apie 4 rodiklių pasiekimą, iki stebėsenos ataskaitos pateikimo, duomenų negauta. Nėra publikuoti Europos Komisijos užsakymu atliekamo specialaus Eurobarometro duomenys ir Transparency International atliekamo Pasaulio korupcijos barometro duomenys.

Toliau šioje ataskaitoje pateikiama:

- informacija apie su kiekviena iš aštuonių Programoje įvardytų prioritetinių sričių bei antikorupciniu švietimu siejamų priemonių įgyvendinimą; šiomis priemonėmis pasiektus rezultatus; išliekančius rizikos veiksnius; padėtį kiekvienoje iš prioritetinių sričių atspindinčius sociologinių tyrimų rezultatus;
- apibendrinančios išvados ir jomis grindžiami siūlymai naujo laikotarpio tarpinstituciniam veiklos planui.

2. Padėtis prioritetinėse NKKP srityse

2.1. Politinė veikla ir teisėkūra

TVP numatytos 2 priemonės, kurios prisideda prie korupcijos šioje srityje mažinimo. Viena iš numatytų priemonių per nustatytą terminą neįgyvendinta, antroji – formaliai laikytina įgyvendinta.

1.1.2 priemonė „*sukurti teisinės, organizacines ir technines priemones, kad būtų galima patogiu būdu gauti išsamią informaciją apie rinkimus ir balsavimo tvarką, savo dalyvavimą rinkimuose ir auką politinės kampanijos dalyviui*“ – **neįgyvendinta**.

Atsakingos vykdytojos – Vyriausioji rinkimų komisija ir Teisingumo ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2018-12-31.

Neskyrus reikiamų finansinių išteklių – priemonė neįgyvendinta.

2012–2015 m. Vyriausioji rinkimų komisija (toliau – VRK) įgyvendino elektroninių paslaugų teikimo rinkėjams projektą „Rinkėjo puslapis“. Portalas „Rinkėjo puslapis“ rinkėjui leidžia prisijungti prie savo profilio ir gauti pagrindinę personalizuotą informaciją apie rinkimus ir balsavimo tvarką, rinkėjo dalyvavimą rinkimuose, užsisakyti kai kurias (vykdant projektą sukurtas) pažymas, pateikti kai kuriuos elektroninius dokumentus ir gauti tam tikrą informaciją apie aukas politinės kampanijos dalyviui.

Vyriausiosios rinkimų komisijos vertinimu, dalis portale kaupiamų ir saugomų rinkimų duomenų yra visuomenei neprieinami arba prieinami nepatogiu formatu. Interneto tinklalapiuose www.vrk.lt ir www.rinkejopuslapis.lt tik dalis rinkimų duomenų yra skelbiami atviru formatu. Portale nėra galimybės patogiai atlikti ankstesniuose rinkimuose dalyvavusio ir (ar) kituose rinkimuose dalyvausiančio kandidato ir jo duomenų, aukotojų ir aukų pokyčių analizę. Duomenys apie politinės kampanijos išlaidas ir skolos išsipareigojimus pagal Politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymą skelbiami tik apibendrinti, nėra galimybės jų analizuoti bei ieškoti informacijos apie politinės kampanijos dalyvio skolos išsipareigojimų įvykdymą. Asmeniui nėra galimybės pasitikrinti, ar politinė partija įtraukė jo sumokėtą nario mokesčių į apskaitą. 2017-05-15 VRK pirmininko įsakymu patvirtinta Rinkimų duomenų atvėrimo visuomenei koncepcija, kurią įgyvendinant turėjo būti patobulintas portalas „Rinkėjo puslapis“, tačiau tam reikalingi finansiniai ištekliai nebuvo skirti ir numatyti darbai neatlikti.

Svarstytinas priemonės perkėlimas į naujo laikotarpio TVP.

1.1.6 priemonė „*nustatyti viešojo ir privataus sektorių skaidraus bendradarbiavimo būdus ir principus*“ – formaliai laikytina **įgyvendinta**.

Atsakingos vykdytojos – Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, Ūkio ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Lietuvos savivaldybių asociacija. Įgyvendinimo terminas – 2017-12-31.

2017-06-20 priimtas naujos redakcijos Lobistinės veiklos įstatymas, kuriame sukonkretinta Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos kompetencija, lobistų teisės, aiškiau apibrėžta, kokia veikla nėra lobistinė, numatytas išsamesnis duomenų deklaravimas.

Įstatymo nustatyta tvarka lobistinę veiklą prižiūri VTEK. Siekiant užtikrinti kuo didesnę Įstatymo veiksmingumą, į Įstatymą įtrauktos arba patobulintos lobistinės veiklos užsakovų ir asmenų, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką, sąvokos, sukonkretintos lobistų teisės, aiškiau apibrėžta, kokia veikla nelaikoma lobistine.

Įtvirtintas nuolatinis elektroninėmis priemonėmis teikiamas deklarasavimas. Įstatyme nustatytas ir išsamesnis duomenų deklarasavimas: atsirado pareiga deklaruoti ne tik lobistinės veiklos užsakovą, norimą keisti teisės aktą, bet ir pateikti teisės akto dalies, kurią norima pakeisti, trumpą apibūdinimą bei nurodyti instituciją, asmenis, į kuriuos kreiptasi vykdant lobistinę veiklą.

Sukurtas lobistinės veiklos viešinimui skirtas interneto tinklalapis www.lobistai.lt, parengtos ir patvirtintos lobistinės veiklos deklaracijų teikimo ir informacijos apie lobistinę veiklą skelbimo taisyklės, kitos dokumentų formos.

Nepaisant 2017 m. priimto naujos redakcijos Lobistinės veiklos įstatymo, ne visi aktualūs klausimai išspręsti. Kai kurios įstatymo nuostatos sulaukė ekspertų kritikos, išlieka didelė nedeklaruoto lobizmo įtaka: iki 2017 m. vidurio VTEK buvo oficialiai registruoti 38 lobistai, iš kurių tik 12 (32 %) viešino informaciją apie savo veiklą; 2020 m. sausio mėn. duomenimis, oficialiai registruotų lobistų buvo 105, tačiau deklaracijas pateikusių (33 %).

Vyriausybė 2018 m. pabaigoje parengė ir Seimui pateikė naujos redakcijos Lobistinės veiklos įstatymo projektą Nr. XIII P-3051, kuris tebėra svarstomas. Projektu taip pat sprendžiamos ne visos problemos – pvz., ne visa veikla, kuria daroma įtaka teisėkūrai, pripažįstama lobistine, projekto svarstymų metu atsisakyta kryžminio deklarasavimo pareigos ir pan.

Abejotina, ar lobistinė veikla tapo iš esmės skaidresne, nors formaliai priemonė laikytina įgyvendinta.

Nustatytos korupcijos rizikos ir sociologinių tyrimų rezultatai politinės veiklos ir teisėkūros srityje

Rinkėjų balsų pirkimas

Nepaisant to, jog rinkėjų papirkimas sudaro palyginti mažą dalį (apie 6 proc.) visų rinkimų pažeidimų² ir dažniausiai tapatinamas su „klasikine“ papirkimo forma, pastebima stiprėjanti tendencija tokio pobūdžio įtaką rinkėjo sprendimams užmaskuoti netiesiogine nauda ar pasinaudojant trečiaisiais asmenimis³. VRK sprendimai dėl rinkėjų papirkimo per 2019 m. savivaldybių tarybų rinkimus, kai iš 38 nagrinėtų atvejų 8 pasitvirtino, parodo tam tikrą šio pažeidimo pastovumą,⁴ tai pripažįsta ir Vyriausioji rinkimų komisija.⁵

Neteisėta įtaka fizinių asmenų apsisprendimui skirti paramą

Pati savaime fizinių asmenų parama politinėms partijoms pervedant dalį sumokėto gyventojų pajamų mokesčio

² Prieiga internete: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/245422/rinkeju-papirkimas-islieka-populiarus-kai-kurie-savo-sprendimo-teise-atiduoda-uz-5-eurus>; dr. Elena Masnevaitė „Korupcija rinkimuose: rinkėjų papirkimų atvejų analizė“, *Teisės problemos*, 2018 m., Nr. 1 (95), 26-54 p.

³ Galimybė gauti nemokamas teisininko konsultacijas – 2016-10-3 VRK sprendimas Nr. S9-229; per vadovaujamą paramos centrą dovanojami daiktai – 2016-09-28 VRK sprendimas Nr. S9-216.

⁴ Prieiga internete: <https://www.vrk.lt/vrk-del-rinkeju-papirkimo-2019-sav>.

⁵ VRK pirmininko įsakymas dėl Lietuvos Respublikos rinkimų, politinių partijų veiklos ir politinių kampanijų finansavimo korupcijos prevencijos 2019–2020 metų programos tvirtinimo, 2019-01-21, Nr. Į1-3, prieiga internete: <https://vrk.lt>.

nelaikytina negatyviu reiškiniu, nes sudaro piliečiams galimybę išreikšti savo nuostatas konkrečių politinių darinių atžvilgiu ir taip dalyvauti valdant savo šalį. Vis dėlto fizinių asmenų parama politinėms partijoms gali tapti įrankiu verslui ar patiems politikams neskaidriais būdais užsitikrinti papildomą finansavimą su jais susijusiai ar jų norimai paremti politinei partijai tais atvejais, jei juridinio asmens darbuotojai patirtų tiesioginį ar netiesioginį spaudimą šią paramą skirti konkrečiam politiniam dariniui.

Atsižvelgiant į tai, jog 2019 m. (už 2018 m.) politinėms partijoms skirta fizinių asmenų parama siekė apie 1 mln. Eur, kai tais pačiais metais (2019) partijoms buvo skirta apie 6 mln. Eur asignavimų iš valstybės biudžeto, tokia paramos forma gali sudaryti nemažą dalį konkrečios politinės partijos gautų metinių pajamų.

Didžiausia rizika kyla tais atvejais, kai esama glaudžių politikų sąsajų su verslu ir (ar) viešojo sektoriaus institucijomis arba pasireiškia ilgalaikis vienos partijos dominavimas savivaldybėje (ar sektoriuje).

Didesnė rizika dėl galimai priverstinio paramos skyrimo ar net duomenų klastojimo atsiranda ir tuo atveju, jei prašymai skirti paramą teikiami popieriniu, o ne elektroniniu formatu. 2019 m. Valstybinės mokesčių inspekcijos iniciatyva buvo svarstoma panaikinti galimybę teikti prašymus popierine forma. Sprendimo priėmimas ir įgyvendinimas atidėtas.

Nedeklaruota finansinė parama

Grynųjų pinigų, kai politinės partijos ar politinės kampanijos dalyvio gautos pajamos oficialiai neapskaitomos ir gali būti panaudojamos neskaidriems ir (ar) neteisėtiems atsiskaitymams, gavimas iš verslo manais į jiems palankius sprendimus. Nepaisant draudimo verslui finansuoti politines partijas (kampanijas), galimi atvejai, kai tiek sistemiškai, tiek *ad hoc* verslo ar pačių politikų (politinių partijų atstovų) iniciatyva juridiniai asmenys teikia finansinę paramą partijai, politikui ar politinės kampanijos naudai mainais į verslui palankių sprendimų priėmimą ar inicijavimą. Tokiu atveju dažniausiai panaudojami gryniesi pinigai nėra įtraukiami nei į remiančio juridinio asmens, nei į politinės partijos ar politinės kampanijos dalyvio apskaitą.

Paslėpta politinė reklama

Paslėptos reklamos draudimo nesilaikymas sudaro daugiau nei pusę visų su rinkimais susijusių pažeidimų ir dažnai sietinas su žiniasklaidos priemonių ir politikų ryšiais. Verslo grupių valdomų žiniasklaidos priemonių ryšiai su politinėmis partijomis ar jų atstovais sudaro palankias sąlygas paslėptos reklamos skleidimui mainais į galimybę ateityje daryti įtaką politikams bei siekti sau palankių sprendimų priėmimo⁶.

Su politikais susijusiose ar jų valdomose žiniasklaidos priemonėse skleidžiamos informacijos, galimai turinčios paslėptos politinės reklamos požymių, kontrolė dažnai apsunkinama netradiciniais jos atvaizdavimo ir pateikimo, taip pat atsiskaitymo už ją būdais (serialai⁷, socialiniai tinklai, su einamomis pareigomis susijusios informacijos skelbimas⁸, paramos prašymai⁹ ir t. t.).

⁶ VRK pirmininko įsakymas dėl Lietuvos Respublikos rinkimų, politinių partijų veiklos ir politinių kampanijų finansavimo korupcijos prevencijos 2019–2020 metų programos tvirtinimo, 2019-01-21, Nr. Į1-3, prieiga internete: <https://vrk.lt>; MG byla.

⁷ Naisių vasara – VRK sprendimas, teismo panaikintas.

⁸ 2019-01-15 VRK sprendimas Nr. Sp-23 dėl Vilniaus m. mero ataskaitų, skelbtų Remigijaus Šimašiaus paskyroje, vertinimo ir pripažinimo politine reklama, prieiga internete: <https://vrk.lt>.

⁹ 2016-05-26 VRK sprendimas Nr. Sp-65 dėl politinės partijos TS-LKD 2016 m. LRS rinkimų politinės kampanijos laikotarpiu platinto lankstinuko, kuriuo buvo raginama 1 proc. GPM skirti šiai politinei partijai, pripažinimo politine reklama.

Aukšta nepotizmo rizika savivaldoje

Atliekant analitinės antikorupcinės žvalgybos tyrimą nustatyta, kad apie 17 % Lietuvos savivaldybių administracijų

darbuotojų yra susiję giminystės, santuokos ar svainystės ryšiais.

2019 m. duomenimis, nepotizmo rizikos intensyvumo Lietuvos savivaldybių valdomose įmonėse rodiklis – 19 %. Lietuvos savivaldybės valdo 246 įmones, kuriose dirba 21 991 darbuotojas, iš kurių – 4 159 susiję giminystės ryšiais. Aukščiausi savivaldybių valdomose įmonėse nepotizmo rizikos intensyvumo rodikliai yra Švenčionių r. savivaldybėje, kurios kontroliuojamų įmonių vidutinis nepotizmo rizikos intensyvumas – 28 %, Neringoje – 26 %, Elektrėnuose – 23 %.

Giminystės ryšiais susijusių asmenų darbas vienoje įstaigoje pats savaime nėra problema, tačiau viešųjų ir privačių interesų konflikto riziką kelia situacijos, kai neturima informacijos apie asmenų ryšius ir netaikomos adekvačios interesų konfliktų prevencijos priemonės.

Aukštas politizacijos lygis savivaldoje

Narystė politinėje partijoje – kiekvieno demokratinės valstybės piliečio konstitucinė teisė. Piliečių dalyvavimas

politinėje veikloje yra neatsiejamas nuo demokratiškos valstybės procesų.

Vis dėlto, atsvaros neturintis vienos politinės jėgos dominavimas visuose valdžios organuose gali didinti korupcijos riziką, nes politiniai bei administraciniai sprendimai gali būti priimami pasinaudojant vien politine galia ir atstovaujant tik tam tikros grupės interesus. „Transparency International“ 2020 m. sausio mėn. paskelbtoje tyrimo ataskaitoje „Korupcijos suvokimo indeksas 2019“ pabrėžiama, kad šalyse, kuriose politinių sprendimų priėmimo dalyvauja daugiau interesų grupių bei vyksta platesnė diskusija, korupcijos suvokimo indeksai yra geresni¹⁰.

Atlikus Lietuvos savivaldybių administracijų politizacijos tyrimą, nustatyta, kad iš 12 774 Lietuvos savivaldybių administracijų darbuotojų – 3 050 priklausė politinėms organizacijoms. Bendras savivaldybių administracijų politizacijos rodiklis – 24 %.

Labiausiai politizuotų savivaldybių administracijos yra Radviliškio r. – 53 % darbuotojų priklauso politinėms partijoms, Birštono – 49 % ir Tauragės r. – 48 % administracijos.

Politikų, valstybės pareigūnų ir tarnautojų vengimas viešinti bendravimą ir ryšius su interesų grupėmis, atskleisti tikruosius siūlomų ar priimamų sprendimų iniciatorius

„Transparency International“ Lietuvos skyriaus tyrimų duomenimis¹¹, parlamentarų, viešinančių savo susitikimus su interesų grupėmis, dalis 2017–2019 m. kito netolygiai. Per 2017 m. pavasario sesiją bent vieną susitikimą su interesų

grupe paviešino 45 Seimo nariai. Per 2017 m. rudens sesiją tokių parlamentarų buvo 60, 2018 m. pavasario sesijos metu – 80, 2018 m. rudens sesijos metu – 82, o per 2019 m. pavasario sesiją tik 63 parlamentarai viešino savo susitikimus su interesų grupėmis. Taigi, nepaisant 2017–2018 m. padidėjusio Seimo narių aktyvumo, viešinant savo susitikimus su interesų grupėmis, per 2019 m. pavasario sesiją tokių parlamentarų dalis vėl sumenko iki mažiau nei pusės.

2.1.1. Išvados ir pasiūlymai dėl politinės veiklos ir teisėkūros srities

¹⁰ Prieiga internete: https://www.transparency.org/news/feature/cpi_2019_global_highlights#CountriesToWatch.

¹¹ Prieiga internete: www.transparency.lt/parlamentaru-susitikimai-su-interesu-grupemis/.

Šioje srityje pastebimos tiek teigiamos, tiek ir neigiamos tendencijos.

Visuomenės nuomone, politinės korupcijos mastas mažėja, bet išlieka aukštas.

Tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2019“ duomenys rodo, jog didesnė Lietuvos visuomenės dalis mano, kad šalyje yra paplitusi situacija, kai politinė partija žada priimti verslininkui naudingą sprendimą už paramą partijai¹².

Atliekant šį tyrimą pastebėta, kad 2019 m., palyginti su 2018 m., 5 proc. padaugėjo valstybės tarnautojų, susidūrusių su situacija, kai politikai proteguoja savo partijų narius, kad šie užimtų pareigas viešajame sektoriuje.

Tiek gyventojų, tiek įmonių vadovų, tiek valstybės tarnautojų nuomone nepotizmas ir politinių partijų narių protegavimas, greta papirkimo, yra labiausiai šalyje paplitusios korupcijos formos¹³.

Kita vertus, pastebėtini ir teigiami pokyčiai: tikėtina, kad korupcijos rizikų, susijusių su neteisėto politinių partijų finansavimo ir poveikio politiniams procesams, mažinimui įtakos turės po rezonansinių ikiteisminių tyrimų¹⁴ ir 2018 m. Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo¹⁵ priimtas sprendimas kriminalizuoti neteisėtą politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimą ir kiti teisinio reguliavimo pakeitimai¹⁶.

Apibendrinus 2015 – 2019 m. laikotarpio TVP įgyvendinimo patirtį bei duomenis apie politinės veiklos ir teisėkūros srityje išliekančius korupcijos rizikos veiksnius, siūlytina:

- valstybės ir savivaldybių įstaigose ir įmonėse diegti adekvačias nepotizmo rizikos valdymo ir interesų konfliktų prevencijos priemones;
- skatinti demokratinius procesus vietos savivaldoje, ypač tais atvejais, kai nėra prielaidų veiksmingai opozicijos ir pilietinės visuomenės kontrolei (siekti kuo didesnio duomenų atvėrimo, antikorupcijos komisijų įgalinimo, savivaldybių kontrolės ir audito tarnybų nepriklausomumo, regioninės ir vietinės žiniasklaidos objektyvumo ir nuomonių įvairovės ir t.t.);
- tobulinti lobistinės veiklos teisinį reglamentavimą ir ypač – jo praktinį taikymą, kad būtų atskleisti tikrieji teisėkūros procesų iniciatoriai ir didžiausią įtaką priimamiems sprendimams darantys subjektai;
- didinti įvairių valstybės institucijose sudaromų komisijų, darbo grupių ir pan. formavimo, veiklos ir interesų grupių atstovavimo jose skaidrumą;
- stiprinti analitinius atsakingų valstybės institucijų gebėjimus, kurie būtų pasitelkti užmaskuotai neteisėtai paramai ir/arba kitiems lėšų srautams, susijusiems su politine veikla ir teisėkūra bei galintiems padaryti neteisėtą įtaką šioje srityje, aptikti.

¹² Gyventojų – 76 proc. (2018 m. – 77 proc., 2016 m. – 85 proc.) ir valstybės tarnautojų – 60 proc. (2018 m. – 64 proc., 2016 m. – 70 proc.) („Lietuvos korupcijos žemėlapis 2019“).

¹³ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/doclib/giuhqug7us97jv6g2qt6b2jngqbdz58>

¹⁴ Sprendimas Darbo partijos byloje, partijos „Tvarkos ir teisingumas“ bei Liberalų sąjūdžio bylos.

¹⁵ LRS nutarimas dėl LRS NSGK atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados Nr. XIII-1228, TAR, 2018-06-08, Nr. 9656.

¹⁶ Priimtais pakeitimais išplėstas politinių partijų, turinčių teisę gauti valstybės biudžeto asignavimus, ratas bei pakeista jų skyrimo tvarka; nustatyti griežtesni reikalavimai partijos nario įnašams bei politinės partijos lėšų laikymo ir atsiskaitymo procesams; sustiprinti ir išplėsti Vyriausiosios rinkimų komisijos įgaliojimai tiriant finansavimo pažeidimus; įtvirtinta galimybė už šiurkščius įstatymo pažeidimus nutraukti valstybės asignavimų ar jų dalies skyrimą; už politinės partijos ar politinės kampanijos finansavimą neturint tam teisės ar tokių lėšų panaudojimą numatyta administracinė bei baudžiamoji atsakomybė; detalizuota politinės kampanijos įsiskolinimų padengimo tvarka.

2.2. Teismų ir teisėsaugos institucijų veikla

TVP numatytos ir įgyvendintos 5 priemonės, kurios padeda mažinti korupciją šioje srityje.

Priemonė 1.1.5 „*sukurti neoficialių mokėjimų viešajame sektoriuje (sveikatos priežiūros, **policijos**, savivaldybių institucijose ir įstaigose) mažinimo ir šalinimo priemonės*“ – **įgyvendinta priemonė**.
Atsakingi vykdytojai – Sveikatos apsaugos ministerija, **Policijos departamentas**, Lietuvos savivaldybių asociacija. Įgyvendinimo terminas – 2017-12-31.

Policijoje plėtojama kryptinga korupcijos prevencijos ir kontrolės, etikos pažeidimų, tarnybinių nusizengimų prevencijos ir tyrimo sistema.

Policijos departamente sukurta ir veikia Imuniteto valdyba, kurios pagrindinės funkcijos: policijos darbuotojų antikorporcinis švietimas, policijos darbuotojų apsauga nuo galimo neteisėto poveikio, kuriuo siekiama paveikti sąžiningą ir objektyvų pareigų atlikimą, policijos darbuotojų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų prevencija, išaiškinimas ir tyrimas, taip pat policijos darbuotojų tarnybinių nusizengimų prevencija ir tyrimas. Imuniteto valdybos veikla orientuojasi į sisteminius pažeidimus, keliančius grėsmę geram paslaugų teikimui, pasitikėjimui policijos bendruomene, įvaizdžiui visuomenėje. Didelis dėmesys skiriamas personalo formavimui, kad nemotyvuoti ir nesąžiningi asmenys nepatektų į policiją, o esamų policijos darbuotojų elgesys atitiktų jiems suteiktus įgaliojimus ar nustatytus elgesio standartus, taip pat ir dėl vadovavimo pareigas einančių darbuotojų.

Sukurta interneto svetainė „*kyšis-nusikaltimas.lt*“ (prieiga internete: <https://kysis-nusikaltimas.vrm.lt/police/>). Priemonės tikslai taip pat pasiekiami per korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo procesą, kasmet pasirenkant rizikingiausias veiklos sritis, kuriose gali pasireikšti neoficialūs mokėjimai, išanalizuojant ir įvertinant neoficialių mokėjimų konkrečioje policijos veiklos srityje atsiradimo priežastis, įgyvendinant neoficialių mokėjimų priežasčių šalinimo (mažinimo) priemones.

Tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2019“ duomenimis, pagerėjo kelių policijos vertinimas ir ši institucija nebepatenka tarp tų, kurias gyventojai vertina kaip labiausiai korumpuotas.

Taip pat, palyginti su 2016 m., kyšio prievartavimo patirtis kelių policijoje sumažėjo keturis, o su 2018 m. – du kartus.

Kyšio prievartavimo tikimybė teritorinėse policijos įstaigose 2019 m. pasiekė 0 tiek gyventojų, tiek įmonių vadovų vertinimuose.

Išvada: veikiant pakankamai kryptingai ir nuosekliai, smulkaus kyšininkavimo problema gali būti išspręsta anksčiau itin probleminėje srityje.

Priemonė 1.1.13 „*atnaujinti transporto priemonių greičio matavimo prietaisus pagal specifikacijas, užkertančias kelių neteisėtiems duomenų pakeitimams*“ – **įgyvendinta**.

Atsakingas vykdytojas – Policijos departamentas. Įgyvendinimo terminas – 2018-12-31.

Įsigyti 37 greičio matavimo prietaisai ir programinė įranga, kuri užtikrina automatinį greičio matavimo prietaisų duomenų siuntimą į Administracinių nusizengimų registrą, taip išvengiama pareigūnų ir pažeidėjų tiesioginio bendravimo.

Priemonė įgyvendinta vykdant projektą „Korupcijos apraiškų mažinimas kelių eismo priežiūros srityje“ Nr. 10.1.2-ESFA-V-916-01-0009/5-ST2-300.

2019 m. pabaigoje atlikta korupcijos rizikos analizė rodo, kad skiriant nuobaudas už greičio viršijimą, užfiksuotą stacionariais greičio matuokliais, ne visada užtikrinamas atsakomybės neišvengiamumas. Pasitaiko atvejų, kai asmenims neįteikiami registruoti laiškai su administracinio nusižengimo protokolais. Nenustatytas aiškus funkcijų paskirstymas tarp Kelių eismo taisyklių pažeidimus tiriančių policijos įstaigų. Nenustatytas administracinių nusižengimų nagrinėjimo eiliškumas.

Nepaisant to, kad priemonė numatyta apimtimi įgyvendinta, ja nėra pašalintos visos korupcijos rizikos, susijusios su transporto priemonių greičio matavimu.

Priemonė 2.1.1 „*tobulinti asmenų, dalyvaujančių atskleidžiant korupcinio pobūdžio teisės pažeidimus, apsaugos mechanizmą*“ – **įgyvendinta.**

Atsakingas vykdytojas – TM, STT, GP, LTI. Įgyvendinimo terminas – 2016-12-31.

2017-11-28 priimtas Pranešėjų apsaugos įstatymas Nr. XIII-804. 2019 m. 36 asmenims suteiktas pranešėjo statusas.

Įstatymo nuostatos taikomos tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuose. Už pranešėjų apsaugos ir pagalbos jiems proceso koordinavimą atsakinga Generalinė prokuratūra. Apibrėžtas pagrindinių pranešėjų apsaugos, skatinimo ir pagalbos priemonių sąrašas bei kaip šios priemonės gali būti taikomos. Įtvirtintas draudimas prieš asmenį, kuris pateikė informaciją apie pažeidimą, imtis drausminio poveikio priemonių, atleisti jį iš darbo ar tarnybos, pažeminti pareigose, perkelti į kitą darbo vietą arba taikyti bet kurias kitas neigiamo poveikio priemones, kurių sąrašas nėra baigtinis. Nustatytos pranešėjų teisinės gynybos priemonės ir numatyta galimybė finansiškai skatinti pranešėjus. Taip pat nustatyta, kad pranešėjas, dalyvavęs darant pažeidimus ir apie tai pranešęs kompetentingai institucijai, tam tikruose teisės aktuose nustatyta tvarka galėtų būti atleidžiamas nuo atsakomybės už dalyvavimą darant pažeidimus.

Įtvirtinta imperatyvi norma, kad įstaigose, vadovaujantis Vyriausybės nustatyta tvarka ir reikalavimais, bus diegiami vidiniai informacijos apie pažeidimus teikimo kanalai ir užtikrinamas jų funkcionavimas.

2018-11-14 Vyriausybės nutarimu Nr. 1133 „Dėl Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymo įgyvendinimo“ patvirtinti įgyvendinamieji teisės aktai

2019 m. informaciją pagal Pranešėjų apsaugos įstatymą pateikė 68 asmenys, iš jų – 7 asmenys kreipėsi po kelis kartus, vienas prašymas pripažinti pranešėju buvo pateiktas už kitą asmenį (Įstatymas tokios galimybės nenumato). 2019 m. iš viso priimti 75 sprendimai dėl pranešėjo statuso suteikimo, iš jų: 36 sprendimai pripažinti asmenį pranešėju, 39 – nepripažinti.

Reguliavimas naujas, o jo taikymo praktika dar nesusiklosčiusi, išlieka nemažai klausimų.

Be to, visuomenės nusiteikimas pranešti apie korupciją yra nedidelis. Vyrauja įsitikinimas, kad tie, kas praneša, nukenčia skaudžiausiai: gyventojų – 52 proc., vadovų – 47 proc., tarnautojų – 36 proc.

Palyginti su 2016 m., mažiau gyventojų nusiteikę pranešti apie korupciją: 2019 m. – 22 proc., 2018 m. – 17 proc., 2016 m. – 26 proc.

Priemonė 2.2.1 „organizuoti ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokurorų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų atskleidimo, tyrimo ir valstybinio kaltinimo palaikymo šios kategorijos bylose mokymus“ – **įgyvendinta.**

Atsakingos vykdytojos – Generalinė prokuratūra, Specialiųjų tyrimų tarnyba. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

Mokymuose dalyvavo 607 prokurorai ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai.

2018-06-28 Generalinė prokuratūra su Europos socialinio fondo agentūra pasirašė projekto „Teisėsaugos pareigūnų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų atskleidimo, tyrimo ir valstybinio kaltinimo palaikymo kompetencijų tobulinimas“ finansavimo sutartį Nr. 10.1.2-ESFA-V-916-01-0014. Įgyvendinant projektą 2018 m. mokymuose dalyvavo 305 prokurorai ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai, 2019 m. - 302. Dalis mokymų dalyvių išklausė 40 akademinį valandų kursą, o 123 dalyviai - 80 akademinį valandų kursą per dvejus metus.

Priemonė 2.2.3: „atlyginti pranešėjams už vertingą informaciją apie nusikalstamas veikas“ – **įgyvendinta.**

Atsakingi vykdytojai – Specialiųjų tyrimų tarnyba, Policijos departamentas, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Muitinės departamentas. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

Specialiųjų tyrimų tarnyba už suteiktą vertingą informaciją apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas 2015–2019 m. 56 asmenims skyrė 52 300 Eur (nurodomos tikslinės lėšos, kurios buvo numatytos 2015 –2018 m. Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymuose šiai priemonei įgyvendinti).

Policija, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Muitinė, Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba taip pat atlygino asmenims už vertingą informaciją apie nusikalstamas veikas, tačiau atsižvelgiant į šių institucijų uždavinius, asmenims buvo atlyginama ne už pranešimus apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, o už informaciją apie kitas nusikalstamas veikas, kuriomis daroma turtinė žala valstybei (kontrabanda, sukčiavimas, neteisėtas disponavimas akcijais apmokestinamomis prekėmis ir kt.).

Įvertinus informacijos svarbą, pranešusio asmens procesinę padėtį, tyrimo perspektyvą ir daugelį kitų aplinkybių, asmenims, suteikusiems vertingą informaciją apie nusikalstamas veikas, taip buvo atlyginama teisės aktų, reglamentuojančių kriminalinę žvalgybą, nustatyta tvarka.

2019-01-01 įsigaliojus Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymui, skirtos lėšos atlyginti asmenims už suteiktą vertingą informaciją apie nusikalstamas veikas, kuriomis padaryta turtinė žala valstybei, buvo perduotos Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai.

Specialiųjų tyrimų tarnyba, įvertinusi priemonės veiksmingumą ir, atsižvelgiant į pasikeitusį teisinį reguliavimą, priemonės įgyvendinimą numato tęsti ir asmenims, kurie praneša apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, tačiau neturi pranešėjo statuso, atlyginti iš vidinių Tarnybos resursų.

Nustatytos korupcijos rizikos ir sociologinių tyrimų rezultatai teismų ir teisėsaugos institucijų veiklos srityje

Tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2019“¹⁷ duomenimis, Lietuvos teismai patenka tarp institucijų, kurios suvokiamos kaip korumpuočiausios. Labiausiai korumpuotais Lietuvoje yra laikomi apylinkių teismai¹⁸, o rizikingiausios procedūros – civilinių bylų nagrinėjimas¹⁹.

Korupcinių praktikų teismuose paplitimo suvokimas yra reikšmingai aukštesnis nei faktinė korupcinė patirtis.

Kyšio mokėjimą teisėjui, kad būtų priimtas palankus teismo sprendimas, kaip labai paplitusią praktiką įvertino vienas iš trijų gyventojų, daugiau kaip vienas iš keturių įmonių vadovų ir kas penktas valstybės tarnautojas²⁰.

Lyginant „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ 2019 m. ir 2018 m. tyrimų duomenis, pastebėtina, kad reikšmingai išaugo dalis respondentų, teigiančių, kad teisėjams tenka atsakomybė už korupcijos paplitimo mastą Lietuvoje.

Skaidrumo trūkumas skirstant bylas

Atlikus korupcijos rizikos analizę bylų paskirstymo teisėjams ir teisėjų kolegijų sudarymo srityse²¹, nustatyti rizikos veiksniai, galintys sudaryti prielaidų korupcinio pobūdžio teisės pažeidimams. Bylų paskirstyme atliekamas tik vienas automatizuotas veiksmas iš kelių, informacija koreguojama rankiniu būdu bei neužtikrinama atliktų veiksmų atsekamumas, efektyvi vidaus ir išorės (aukštesnės instancijos teismų atliekama žemesnės instancijos teismuose) kontrolė.

Smulkioji korupcija

Kasmet mažėja registruotų nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (nuo 1535 veikų 2014 m. iki 533 veikų 2018 m.). Remiantis sociologiniais tyrimais, kyšininkavimo patirtis mažėja, tačiau abejotina, ar ji yra *tiesk* sumažėjusi, kad paaiškintų minėtus skaičius. Be to, į šį skaičių įtrauktos ir STT tiriamos veikos, kurios daugeliu atvejų nelaikytinos smulkiąja korupcija, ir teisėsaugos institucijų (visų pirma – policijos) imuniteto padalinių tiriamos veikos. Taigi kitose srityse, pvz., sveikatos apsaugos, kuriose smulkaus kyšininkavimo problema išlieka aktuali, tiriamų nusikalstamų veikų skaičiai lieka itin maži.

Taip pat valstybėje pasigendama sisteminio požiūriu ir aiškaus atsakomybių pasiskirstymo sprendžiant smulkiosios korupcijos problemą („šeimininko“ nebuvimo problema).

2.2.1. Išvados ir pasiūlymai teismų ir teisėsaugos veikos srityje

Apibendrinus 2015 – 2019 m. laikotarpio TVP įgyvendinimo patirtį bei duomenis apie teismų veiklos ir teisėsaugos srityje išliekančius korupcijos rizikos veiksnius, siūlytina:

¹⁷ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/analitine-antikorupcine-zvalgyba/lietuvos-korupcijos-zemelapis/7437>.

¹⁸ Apylinkių teismus kaip labai korumpuotus 2019 m. nurodė 22 proc. gyventojų ir valstybės tarnautojų, 20 proc. įmonių vadovų.

¹⁹ Kyšio prievartavimo indeksas – 0,15, davimo – 0,15, imties dydis – 39.

²⁰ Kyšio mokėjimą teisėjui, kad būtų priimtas palankus teismo sprendimas, kaip labai paplitusią praktiką įvertino 33 proc. gyventojų, kaip šiek tiek paplitusią – 44 proc., įmonių vadovų grupėje kaip labai paplitusią praktiką įvertino 28 proc., kaip šiek tiek paplitusią – 47 proc., valstybės tarnautojų grupėje kaip labai paplitusią praktiką įvertino 19 proc., kaip šiek tiek paplitusią – 43 proc.

²¹ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/korupcijos-prevencija/korupcijos-rizikos-analizes/atliktos-korupcijos-rizikos-analizes/7471/act798>

- tęsti pasiteisinusias priemones, susijusias su ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokurorų kvalifikacijos tobulinimu;
- atlikti pranešėjų apsaugos mechanizmo praktinio įgyvendinimo vertinimą, toliau tobulinti pranešėjų apsaugos sistemą, didinti ne tik visuomenės informuotumą, bet ir pasitikėjimą pranešėjų apsaugos mechanizmu ir pačia teisine sistema;
- steigti ir stiprinti imuniteto padalinius, institucijose, kurios dėl savo statuso gali tokius padalinius turėti, pačios atlikti tiek nusikalstamų veikų ir tarnybinių nusižengimų tyrimo, tiek ir jų prevencijos veiksmus;
- spręsti atsakomybės už smulkiosios korupcijos atvejų išaiškinimą paskirstymo klausimą institucijose, kurios dėl savo statuso negali pačios atlikti visų nusikalstamų veikų ir tarnybinių nusižengimų tyrimo ir prevencijos veiksmų;
- siekti adekvačių ir atgrasančių poveikio priemonių korupcinio pobūdžio teisės pažeidimus padariusiems asmenims formuojant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimų²² ir kitų aktualių nuostatų taikymo praktiką;
- kurti korupcijai atsparią aplinką teismuose:
 - ✓ parengti šakinę teismų sistemos kovos su korupcija programą ir užtikrinti, kad ji būtų nuosekliai įgyvendinama pagal teismų veiklos planus;
 - ✓ įsteigti centrinį už korupcijai atsparios aplinkos kūrimą visoje teismų sistemoje atsakingą padalinį (darinį) ir paskirti už korupcijai atsparios aplinkos kūrimą atsakingus asmenis teismuose;
 - ✓ antikorupciniu požiūriu įvertinti teisės aktus, reglamentuojančius teismų darbą ir administravimą teismuose, ir parengti siūlymus dėl jų tobulinimo;
 - ✓ įvertinti praktinį svarbiausių teismų darbą ir administravimą teismuose reglamentuojančių teisės aktų taikymą ir nustatyti korupcijos rizikos veiksnius susiklosčiusioje darbo praktikoje;
 - ✓ imtis teisėkūros ir darbo praktikos tobulinimo priemonių veiksmingam teisėjų ir teismų darbuotojų viešųjų ir privačių interesų derinimui ir interesų konfliktų vengimui užtikrinti;
 - ✓ imtis teisėkūros ir darbo praktikos tobulinimo priemonių teisėjų nepriekaištingai reputacijai ir atsparumui korupcijai užtikrinti;
 - ✓ imtis priemonių teismų sistemos skaidrumui, atvirumui naujovėms didinti;
 - ✓ imtis priemonių korupcijos riziką didinančių ryšių susiklostymui mažinti.

²² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43, 47, 54, 62, 63, 64, 68-1, 68-2, 71, 75, 90, 226 ir 227 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIII-653

2.3. Viešieji pirkimai

TVP numatytos 9 priemonės, skirtos mažinti korupciją šioje srityje, iš kurių 7 yra įgyvendintos, 2 priemonės įgyvendinti vėluojama.

Priemonė 4.1.1 „nustatyti teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų skaidresnį ir sąžiningesnį viešojo pirkimo komisijos narių ir kitų viešojo pirkimo procese sprendimus priimančių asmenų darbą, taip pat sąžiningesnį viešųjų pirkimų sutarčių vykdymą“ – **įgyvendinta**.

Atsakinga vykdytoja – Ūkio ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2016-12-31.

2015 m. atliktuose Administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimuose nustatyta administracinė atsakomybė perkančiųjų organizacijų vadovams ar jų įgaliotiems asmenims, viešojo pirkimo komisijos nariams, ekspertams, perkančiųjų organizacijų valstybės tarnautojams ar darbuotojams už viešųjų pirkimų pažeidimus.

Priėmus Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymą (2019-05-30 Nr. XIII-2158) yra reglamentuota galimybė kviesti visuomenės atstovus dalyvauti išankstinėse konsultacijose. Jų pagrindu, siekdama kokybiškesnių pirkimų, perkančioji organizacija gali konsultuotis su visuomenės atstovais dėl pirkimų planavimo, atlikimo, pirkimo dokumentų rengimo.

Prie priemonės tikslo prisidės nuo 2020-01-01 įsigalioję Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo pakeitimai, kuriais interesus deklaruoti įpareigojami perkančiųjų subjekto vadovai, pirkimų komisijos nariai, pirkimo organizatoriai, atliekamų pirkimų procedūrose dalyvaujantys ekspertai, pirkimo iniciatoriai.

Priemonė 4.1.2 „viešųjų pirkimų efektyvumo didinimas metodinėmis priemonėmis“ – **įgyvendinta**.
Atsakinga vykdytoja – Viešųjų pirkimų tarnyba. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

Rengiamomis metodinės pagalbos priemonėmis siekiama didinti perkančiųjų organizacijų atstovų kompetenciją, padėti lengviau suprasti viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus ir tokiu būdu sudaryti sąlygas mažinti dažnai dėl kompetencijos stokos daromas klaidas bei korupcines apraiškas viešuosiuose pirkimuose.

Priemonė vykdoma įgyvendinant ES lėšomis finansuojamą projektą „Viešųjų pirkimų efektyvumo didinimas metodinėmis priemonėmis“ Nr. 10.1.2-ESFA-V-916-01-0004. Parengta 11 metodinių rekomendacijų²³. Vykdyti 2 naujų informacinių technologijų pagrindu veikiančių metodinių priemonių „Informacinis medis“ bei „Elektroninis vedlys“ sukūrimo parengiamieji darbai (konceptijos parengimas, rinkos tyrimų atlikimas, pirkimo dokumentų rengimas ir pan.)

2016–2019 m. apmokyta 3 412 perkančiųjų organizacijų atstovų. Apmokyti perkančiųjų organizacijų atstovai įgyja daugiau kompetencijų viešųjų pirkimų srityje. Mokymų metu aptariami praktiniai klausimai, rengiamos diskusijos, dalijamasi gerąja užsienio šalių patirtimi, analizuojamos jos pritaikymo Lietuvoje galimybės.

²³ Prieiga internete: <https://klausk.vpt.lt/hc/lt/articles/360001327925-VPT-gair%C4%97s-rekomendacijos-prane%C5%A1imai-ap%C5%BEvalgos>.

Priemonė 4.1.3 „Centralizuotų viešųjų pirkimų, vykdomų per viešosios įstaigos CPO LT (toliau – CPO LT) elektroninį katalogą, valdymo sistemos plėtra“ – **įgyvendinta**.
Atsakinga vykdytoja – Ūkio ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

Vykdamat centralizuotus pirkimus per CPO LT elektroninį katalogą mažinama korupcijos tikimybė. 2016–2019 m. CPO LT elektroniniame kataloge sukurti ir veikia 43 pirkimo moduliai²⁴.

Prekių ir paslaugų pirkimai elektroninėje erdvėje didina skaidrumą ir korupcijos prielaidų viešuosiuose pirkimuose mažėjimą. Dėl išaugusio perkančiųjų organizacijų darbuotojų darbo našumo užsakymas pateikiamas daug greičiau ir kokybiškiau, daug mažiau nutraukiama paskelbtų pirkimų dėl užsakymuose padarytų klaidų. CPO LT atliktos apklausos rezultatai rodo, kad daugiau nei 97 proc. perkančiųjų organizacijų yra patenkintos CPO LT elektroninio katalogo asortimentu, 95,6 proc. perkančiųjų organizacijų pasitiki CPO LT, mano, kad įstaigos veikla skaidri ir patikima.

Perkančiosioms organizacijoms sudaryta galimybė mokytis savo darbo vietoje nuotoliniu būdu bei gauti visą reikalingą informaciją apie naudojimąsi CPO LT moduliais ir visa elektronine pirkimų sistema.

CPO LT interneto tinklalapyje sukurta korupcijos prevencijos skiltis.

Priemonė 4.1.4 *atlikti vidaus sandorių reguliavimo poveikio įvertinimą ir prireikus apriboti galimybes sudaryti vidaus sandorius*– **priemonė formaliai laikytina įgyvendinta, tačiau problemos išlieka.**

Atsakingos vykdytojos – Ūkio ministerija, Viešųjų pirkimų taryba. Įgyvendinimo terminas – 2015-12-31.

2017-05-02 priimtais teisės aktų pakeitimais vidaus sandorių galimybė buvo reikšmingai sumažinta.

Pakeistas Viešųjų pirkimų įstatymas (2017-05-02 Nr. XIII-327) ir Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ir pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymas (2017-05-02 Nr. XIII-328). Nustatyta, kad vidaus sandoris leidžiamas tik tais atvejais, kai perkančioji organizacija jį sudaro su kita perkančiąja organizacija, kurią kontroliuoja kaip savo pačios tarnybą ar struktūrinį padalinį, ir perkant viešojo pirkimo būdu būtų neįmanoma užtikrinti paslaugos teikimo nepertraukiamumo, geros kokybės ir prieinamumo. Nustatyta, kad valstybės įmonės, akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės, kuriose valstybei nuosavybės teise priklausančios akcijos suteikia daugiau kaip 1/2 balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, vidaus sandorių sudaryti negali.

Nors 2017 m. priimtais pakeitimais vidaus sandorių galimybė reikšmingai sumažinta, nuo 2020-01-01 įsigaliojusiis teisiniu reglamentavimu nuo vidaus sandorių sudarymo išimtinumo principo nutolta. Dabar juos galima sudaryti ne tik tais atvejais, kai tam tikros srities paslaugų teikimo perdavimas privačiam verslui yra itin sudėtingas ar net neįmanomas dėl egzistuojančios infrastruktūros ypatumų, tačiau ir kur kas konkurencingesnėse srityse, tokiose kaip maitinimo paslaugos švietimo, socialinės globos arba sveikatos priežiūros įstaigose. Dabartinis reglamentavimas neužtikrina veiksmingos vidaus sandorių kontrolės.

Vidaus sandoriai korupcijos pasireiškimo, konkurencijos ribojimo ir racionalaus lėšų naudojimo požiūriu laikytini rizikingesniais, nei įprastos (konkurencingos) pirkimo procedūros, todėl pastarieji pakeitimai vertintini kritiškai.

²⁴ Prieiga internete: <https://katalogas.cpo.lt/Catalog/CatalogGallery>.

Priemone 4.1.5 „*tobulinti Centrinę viešųjų pirkimų informacinę sistemą – numatyti informacijos kaupimo ir viešo skelbimo apie viešuosiuose pirkimuose negalinčius dalyvauti ūkio subjektus būdus ir galimybes, sukurti kitas skaidrumui ir viešumui užtikrinti reikalingas priemones*“ – **įgyvendinta**.
Atsakinga vykdytoja – Viešųjų pirkimų tarnyba. Įgyvendinimo terminas – 2017-12-31.

Nepatikimų tiekėjų sąrašas skelbiamas viešai.

Sukurta elektroninė nepatikimų tiekėjų įvedimo anketa bei sudaryta galimybė susipažinti su nepatikimų tiekėjų sąrašu Viešųjų pirkimų tarnybos tinklalapyje. Šia priemone sudaryta galimybė perkančiajai organizacijai pašalinti nepatikimų tiekėjų sąraše esančius tiekėjus siekiant užtikrinti sąžiningą konkurenciją viešuosiuose pirkimuose.

Priemonė nėra taikoma pakankamai veiksmingai, nes priklauso išimtinai nuo perkančiosios organizacijos valios.

Perkančiosios organizacijos ne visais atvejais yra suinteresuotos įtraukti tiekėją į nepatikimų tiekėjų sąrašą ir galimai vengia tai daryti, ypač tais atvejais, kai tarp perkančiosios organizacijos (jos darbuotojų) ir tiekėjo yra susiklostę ilgalaikiai ir/ar neformalūs ryšiai.

Priemonė 4.1.6 „*įvertinti viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos veiksmingumą ir prireikus pateikti pasiūlymus dėl jos tobulinimo*“ – **įgyvendinta**.

Atsakingos vykdytojos – Ūkio ministerija, Teisingumo ministerija, Viešųjų pirkimų tarnyba. Įgyvendinimo terminas – 2018-12-31.

Padidintas viešųjų pirkimų bylas nagrinėjančių teisėjų skaičius.

Ūkio ministerija (šiuo metu – Ekonomikos ir inovacijų ministerija) 2016 m. atliko viešųjų pirkimų teisminių ginčų praktikos analizę. Atsižvelgiant į atlikto vertinimo rezultatus, dabartinio viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo modelio pasiūlyta nekeisti, tačiau pasiūlyta Vilniaus apygardos teisme teisėjų skaičių padidinti vienu teisėju, kurio specializacija būtų viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimas.

Vilniaus apygardos teisme viešųjų pirkimų bylas nagrinėjančių teisėjų skaičius padidintas ir nuo 2018-03-05 Vilniaus apygardos teisme viešųjų pirkimų bylas nagrinėja keturi teisėjai.

Priemonė 4.1.7 „*naujos Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos sukūrimas*“ – **priemonę įgyvendinti vėluojama**.

Atsakinga vykdytoja – Viešųjų pirkimų tarnyba. Įgyvendinimo terminas – 2018-12-31.

Tik 2018-06-23 su ESFA pasirašyta dvišalė finansavimo ir administravimo sutartis Nr. 10.1.2-ESFA-V-916-01-0015 ir tik 2019-12-30 pasirašyta paslaugų teikimo sutartis.

Atsižvelgiant į finansavimo ir administravimo sutartyje numatytą projekto veiklų įgyvendinimo grafiką, planuojama projekto įgyvendinimo trukmė 48 mėn. ir šį rodiklį pasiekti planuojama 2022 m. II ketvirtį.

Priemonė 4.1.8 „*Viešųjų pirkimų rizikos valdymo informacinės sistemos kūrimas, plėtra, tobulinimas ir diegimas*“ – **priemonę įgyvendinti vėluojama**.

Atsakinga vykdytoja – Viešųjų pirkimų tarnyba. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

2016 m. pabaigoje priimtas sprendimas naujos Viešųjų pirkimų rizikos valdymo informacinės sistemos (VPRV IS) nekurti, o ją integruoti į naują CVP IS kaip atskirą Rizikos valdymo posistemę. Priemonė įgyvendinama kaip aukščiau nurodytos 4.1.7 priemonės sudėtinė dalis.

Priemonė 4.1.9 „*skatinti naujo tipo (inovatyviusius ir ikiprekybinius) viešuosius pirkimus, ugdant juos vykdančių perkančiųjų organizacijų kompetenciją – įgyvendinta.*

Atsakingos vykdytojos – Viešųjų pirkimų tarnyba, Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

Parengtos metodinės medžiagos apie ikiprekybinių bei inovatyviųjų pirkimų organizavimą ir vykdymą. Pagal šias metodines medžiagas apmokyti 435 perkančiųjų organizacijų darbuotojai, parengtos 282 ekspertinės išvados. Sukurtas interneto portalas www.inopirkimai.lt.

Nustatytos korupcijos rizikos ir sociologinių tyrimų rezultatai viešųjų pirkimų srityje

Didelė „vieno tiekėjo“ viešųjų pirkimų dalis

Konkurencijos nebuvimas pirkimuose padidina įsigyjamų prekių, paslaugų ar darbų kainas, sumažina galimybes

racionaliausiu būdu panaudoti viešąsias lėšas. Pagal Europos Komisijos Bendrosios rinkos rezultatų suvestinę 2018 m. Lietuvoje 25 proc. viešųjų pirkimų sutarčių buvo sudaryta su vieninteliu pirkimų dalyviu²⁵.

Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos duomenimis, kai kuriuose viešųjų pirkimų sektoriuose tokių pirkimų dalis yra ypač didelė: 2016–2018 m. IT paslaugų sektoriuje „vieno tiekėjo“ pirkimai sudarė 62 proc. visų IT paslaugų pirkimų²⁶, maisto produktų ir maitinimo paslaugų sektoriuje tokių pirkimų mažėjo, tačiau vis dar penktadalis sutarčių buvo sudaryta su vieninteliu dalyviu; 2014–2016 m. švietimo ir mokymo paslaugų sektoriuje „vieno tiekėjo“ pirkimai sudarė 71 proc., remonto ir priežiūros paslaugų sektoriuje – 67 proc.²⁷

Didelę „vieno tiekėjo“ pirkimų dalį nulemia įvairios priežastys: netinkamai parengti kvalifikaciniai reikalavimai ar techninės specifikacijos; neskaidomas stambaus pirkimo objektas į atskiras pirkimo dalis, kai tam nėra jokio objektyvaus ekonominio ar kitokio pagrindimo²⁸; rinkos dalyvių susitarimai, ilgalaikis rinkos pasidalijimas tarp nedidelės dalies tame segmente veikiančių tiekėjų²⁹ ir kt.

Ekonomikos ir inovacijų ministerijos įsteigta Viešųjų pirkimų sistemos funkcionavimo stebėsenos komisija siekia, kad 2024 m. pirkimų, kuriuose pateiktas tik vienas pasiūlymas, procentinė dalis nuo visų viešųjų pirkimų skaičiaus būtų 16 proc.³⁰

²⁵ Prieiga internete:

https://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard/performance_per_policy_area/public_procurement/index_en.htm.

²⁶ Prieiga internete: http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/IT_paslaugu_pirkimai_2016-2018_m.pdf.

²⁷ Prieiga internete:

[https://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Vieno%20dalyvio%20vie%C5%A1ieji%20pirkimai%202014-2016%20m\(1\).pdf](https://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Vieno%20dalyvio%20vie%C5%A1ieji%20pirkimai%202014-2016%20m(1).pdf).

²⁸ Prieiga internete:

https://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard/performance_per_policy_area/public_procurement/index_en.htm.

²⁹ VPT duomenimis, 2016–2018 m. 10 didžiausių tiekėjų maisto produktų ir maitinimo paslaugų srityje teko 74 proc. sudarytų sutarčių vertės, IT sektoriuje – 35 proc., statybos sektoriuje – 34 proc.

³⁰ Prieiga internete: <https://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesuju-pirkimu-politika/viesuju-pirkimu-sistemas-funkcionavimo-stebesena>.

Didelis vidaus sandorių savivaldybėse skaičius

Tarp vidaus sandorių sudarytojų dominuoja savivaldybės – 2018 m. jos sudarė 96 proc. visų vidaus sandorių pagal vertę. Dar iki vidaus sandorių sudarymo galimybių praplėtimo savivaldybių vidaus sandorių mastai buvo ženkliai išaugę: 2018 m. jų pagrindu iš konkurencingų pirkimų procedūrų buvo paimta beveik 0,5 mlrd. Eur³¹ ir tokie sandoriai sudarė 33 proc. visų savivaldybių įvykdytų pirkimų vertės³².

Išskirtinos šios korupciniu požiūriu svarbios savivaldybių sudaromų vidaus sandorių rizikos:

- Savivaldybės sudaro vidaus sandorius dėl paslaugų su įmonėmis, kurių veiklos sritis yra visai kita.³³

- Savivaldybė sudarydama vidaus sandorį su įmone sutartyje nenurodo konkrečios paslaugos arba nurodomų paslaugų spektras būna labai platus, tokiu būdu į nekonkurencingų procedūrų sritį patenka didelės apimties ir įvairovės paslaugos³⁴.

- Nepakankamas savivaldybių vykdomų vidaus sandorių planavimo, sutarčių ir ataskaitų viešinimas. 2018 m. savivaldybės įtraukė į pirkimų planus tik kas antrą vidaus sandorį (49 proc.)³⁵, 2017 (nuo 07-01) – 2018 m. savivaldybės paviešino CVP IS 88 proc. vidaus sandorių sutarčių.

Neskaidrūs perkančiosios organizacijos ir tiekėjo ryšiai

Neskaidrūs perkančiosios organizacijos ir tiekėjo ryšiai neretai pasireiškia dirbtinai ribojant kitų tiekėjų konkurenciją³⁶:

- Nustatomi neproporcingi ir (ar) pertekliniai tiekėjų kvalifikaciniai reikalavimai, taip suvaržant smulkių įmonių galimybes dalyvauti viešuosiuose pirkimuose.

- Techninės specifikacijos formuluojamos taip, kad atskiri reikalavimai ar jų visuma tiktu konkrečiam tiekėjui. Dažnai tiekėjų konkurenciją dirbtinai riboja itin detalūs techninės specifikacijos reikalavimai, dėl kurių susidaro galimybė pirkimo objekto reikalavimus pritaikyti konkrečiam tiekėjui arba dirbtinai sumažinama potencialių tiekėjų skaičių. Tokie atvejai nustatyti transporto priemonių, laboratorinių reagentų pirkimuose.

- Neskaidomas stambus pirkimo objektas į atskiras dalis, kai tam nėra jokio objektyvaus ekonominio ar kitokio pagrindimo.

- Tiekėjas teikdamas paramą perkančiajai organizacijai arba su ja susijusiems juridiniams asmenims - paramos gavėjams, registruotiems perkančiosios organizacijos adresu ir (ar) vadovaujamiems jos darbuotojams, užsitikrina palankesnes sąlygas laimėti perkančiosios organizacijos viešuosiuose pirkimuose. Tiekėjas paramą perkančiajai organizacijai gali teikti ne tik pats, bet ir per susijusias įmones.

- Disponavimas tarnybine informacija apie darbovietės – perkančiosios organizacijos prekių ir paslaugų poreikį ir (ar) galimybės daryti įtaką šio poreikio formavimui kelia riziką dėl tikslinio juridinių asmenų steigimo, siekiant dalyvauti ir laimėti darboviečių ar kitų susijusių perkančiųjų organizacijų viešuosiuose pirkimuose.

³¹ Prieiga internete: http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Savivaldybiu_vidaus_sandoriai_2011-2018.pdf.

³² Prieiga internete: http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Savivaldybiu_vidaus_sandoriai_2011-2018.pdf.

³³ Pavyzdžiui, Panevėžio miesto savivaldybės sutartys su AB „Specialus Panevėžio autotransportas“ dėl Panevėžio miesto kapinių priežiūros paslaugų. VPT pateikta informacija apie vidaus sandorius 2018 m.

³⁴ Pavyzdžiui, Vilniaus miesto savivaldybės sutartis dėl privalomųjų paslaugų ir darbų pirkimo su UAB „Grinda“. VPT pateikta informacija apie vidaus sandorius 2018 m.

³⁵ Prieiga internete: http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Savivaldybiu_vidaus_sandoriai_2011-2018.pdf.

³⁶ Prieiga internete: http://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/VPT_2018_veiklos_ataskaita.pdf.

- Perkančiosios organizacijos ir jos viešųjų pirkimų dalyvį siejantys darbuotojų giminystės, santuokos ar svainystės ryšiai kelia riziką dėl palankių sąlygų sudarymo tokiam dalyviui laimėti perkančiosios organizacijos viešuosius pirkimus.

Susitarimai tarp viešųjų pirkimų dalyvių

Viešojo pirkimo konkurse dalyvaujantys ūkio subjektai sudaro neleistinus susitarimus, todėl mažesnes kainas pasiūlę dalyviai pasitraukia iš viešojo pirkimo konkurso, o konkursą laimi aukščiausią kainą pasiūlęs ūkio subjektas. Vėliau viešojo pirkimo konkurso laimėtojas su iš viešojo pirkimo konkurso pasitraukusiomis įmonėmis pasirašo subrangos sutartis ar kitaip joms atsilygina.

Taip pat nustatyti atvejai, kai keli susiję juridiniai asmenys (tie patys akcininkai, vertikalios integracijos įmonės, vadovai, giminaičiai ir pan.) sudaro tarpusavio sandorius ir tokiu būdu dirbtinai didina prekių kainas.

Konkurencijos tarybos duomenimis, iš visų 2007–2016 m. nustatytų konkurenciją ribojančių susitarimų 46 proc. buvo karteliai viešuosiuose pirkimuose. Skaičiuojama, kad, jeigu viešuosiuose pirkimuose sudaromi karteliai, prekių ar paslaugų kainos didėja 10–30 proc.³⁷ 2018–2019 m. apie pusė Konkurencijos tarybos priimtų nutarimų buvo susiję su tyrimais dėl draudžiamų susitarimų viešuosiuose pirkimuose. 2019 m. didžiąją dalį Konkurencijos tarybos paskirtų baudų – 1 390 000 Eur – turi sumokėti įmonės, nubaustos už konkurenciją ribojančius susitarimus viešuosiuose pirkimuose³⁸.

Mažai kontroliuojami viešieji ir privatūs interesai viešųjų pirkimų srityje

Viešuosiuose pirkimuose išlieka didelė interesų konfliktų pasireiškimo rizika, kai pirkimo procedūroje dalyvaujantys ar įtaką sprendimams galintys daryti perkančiosios organizacijos darbuotojai, ekspertai ar stebėtojai turi asmeninį suinteresuotumą, kuris nulemia viešojo pirkimo komisijos ar perkančiosios organizacijos sprendimus³⁹. Nereta situacija, kai perkančiosios organizacijos ir tiekėjo vadovus ar darbuotojus sieja narystės toje pačioje politinėje partijoje ar kitoje organizacijoje, giminystės ar santuokos ryšiai. Plečiamas asmenų, turinčių pareigą deklaruoti privačius interesus, ratas⁴⁰, tačiau pastarųjų deklaracijose pateikiamų duomenų analizė, jų pagrįstumo ir pakankamumo patikrinimai praktiškai neatliekami.

³⁷ Prieiga internete: <https://kt.gov.lt/lt/naujienos/konkurencijos-ypatumai-viesuosiuose-pirkimuose>.

³⁸ Prieiga internete: <https://kt.gov.lt/lt/naujienos/konkurencijos-taryba-baudos-turi-atgrasyti-versla-nuo-pazeidimu>.

³⁹ Atliktas vienos iš sveikatos priežiūros įstaigų (toliau – SPI) viešųjų pirkimų tyrimas parodė, kad SPI direktorė, vykdydama tarnybines pareigas, galimai turėjo asmeninį turtinį suinteresuotumą ir priimdama sprendimus galimai veikė jos sutuoktinio vadovaujamos įmonės naudai, nors formaliai buvo įgyvendinusi teisės aktų reikalavimus, susijusius su viešųjų ir privačių interesų derinimu. Pradėjus vadovauti naujai SPI direktorei, jos sutuoktinio įmonės viešųjų pirkimų laimėjimų SPI vertė išaugo 28 kartus, ši įmonė tapo didžiausiu SPI tiekėju. Nustatyta, kad SPI, kaip paramą iš direktorės sutuoktinio įmonės gavusi laboratorinę įrangą, skelbė ne vieną viešąjį pirkimą laboratoriniams reagentams ir medicininės įrangos eksploatacinėms medžiagoms, tinkančioms tik konkrečiai, iš SPI direktorės sutuoktinio vadovaujamos įmonės kaip paramai gautai laboratorinei įrangai.

⁴⁰ Privačių interesų deklaravimo pareigą nuo 2020-01-01 turi ir perkančiojo subjekto pirkimų komisijų nariai; asmenys, perkančiojo subjekto vadovo paskirti atlikti supaprastintus pirkimus, ekspertai, dalyvaujantys perkančiojo subjekto atliekamų pirkimų procedūrose, viešojo pirkimo, vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiojo subjekto atliekamo pirkimo, koncesijos iniciatoriai.

Visa viešųjų pirkimų informacija ir dokumentai nėra pateikiami skaitmeniniu, atviru formatu

2019 m. pasirodžiusiame skaidrių viešųjų pirkimų reitinge (angl. *Transparent Public Procurement Rating*) Lietuvai skirta 14 pozicija tarp

32 vertinamų valstybių, šalies viešųjų pirkimų teisinės sistemos skaidrumas įvertintas 73,8 proc.

Lietuva prasčiausiai įvertinta skaidrumo aspektu, valstybei skirta 35 proc., taip pat žemesnis viešųjų pirkimų atskaitingumo ir sąžiningumo vertinimas – 73,7 proc. Žemam viešųjų pirkimų skaidrumo vertinimui didžiausią įtaką turėjo tai, kad visa viešųjų pirkimų informacija ir dokumentai nėra pateikiami skaitmeniniu, atviru (angl. *machine-readable*) formatu. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad dalis viešųjų pirkimų informacijos nėra viešai skelbiama jokių formatu, pavyzdžiui, pirkimų nelaimėjusių tiekėjų pasiūlymai, su pirkimų įgyvendinimu, finansiniais atsiskaitymais susiję dokumentai.

Viešųjų pirkimų tarnybos duomenimis, 2019 m. buvo paviešinta 82,2 proc. sutarčių (2018 m. – 86,7 proc.), kurias privaloma viešinti CVP IS pagal viešųjų pirkimų nuostatas⁴¹.

Korupcija viešuosiuose pirkimuose išlieka kliūtimi verslui

Viešieji pirkimai kaip nepalankūs verslui Lietuvoje pažymimi ir Europos Komisijos inicijuotame tyrime „Verslo požiūris į korupciją ES“. Net 37 proc.

tyrime apklaustų Lietuvos įmonių, dalyvaujančių viešuosiuose pirkimuose, nurodė, kad per pastaruosius trejus metus korupcija jiems sukliudė laimėti viešąjį pirkimą. Šis skaičius yra 11 proc. didesnis nei 2017 m. tyrime. Pagal susidūrimo su korupcija viešuosiuose pirkimuose vertinimą Lietuva atsiduria 20 vietoje tarp 28 ES valstybių narių.

2.3.1. Išvados ir pasiūlymai viešųjų pirkimų srityje

Nežiūrint to, kad viešiesiems pirkimams skiriamas išskirtinis dėmesys ir įgyvendinama sąlyginai daug priemonių, viešieji pirkimai lieka viena iš rizikingiausių sričių.

Atliktos korupcijos rizikos analizės, analitinės antikorupcinės žvalgybos tyrimai, ikiteisminiai tyrimai bei visuomenės apklausos rodo, kad situacija viešųjų pirkimų srityje keičiasi lėtai.

Apibendrinus 2015 – 2019 m. laikotarpio TVP įgyvendinimo patirtį bei duomenis apie viešųjų pirkimų srityje išliekančius korupcijos rizikos veiksnius, siūlytina:

- tęsti pradėtas pasiteisinusias priemones, susijusias su viešųjų pirkimų centralizavimu, CPO LT elektroninių katalogų plėtra, metodinės pagalbos ir gerosios patirties sklaida ir centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos modernizavimu;
- didinti viešųjų pirkimų duomenų ir perkančiųjų organizacijų gaunamos paramos atvirumą, kurti visuomeninei kontrolei palankią aplinką;
- įtvirtinti nuostatas, kurios piktnaudžiaujantiems tiekėjams užkirstų kelią dalyvauti būsimuose viešųjų pirkimų konkursuose, t.y.:
 - ✓ išplėsti subjektų, kurie įtraukia tiekėją į nepatikimų tiekėjų sąrašą, ratą, kad tiekėjo įtraukimas į nepatikimų tiekėjų sąrašą nepriklausytų vien nuo perkančiosios organizacijos;
 - ✓ numatyti privalomą tiekėjo šalinimo pagrindą, kai tiekėjas yra sudaręs draudžiamą susitarimą Konkurencijos įstatymo prasme;

⁴¹ Prieiga internete: <https://vpt.lrv.lt/lt/powerbi/2018-2019-m-sutarciau-viesinimo-stebesena>.

- įvertinti galimybę teisės aktuose įtvirtinti juridinių asmenų veikimo reputacinės rizikos (suprantama kaip fizinio asmens interesų konflikto atitikmuo) ar jos regimybės sąlygomis institutą;
- užtikrinti veiksmingą viešųjų ir privačių interesų konfliktų viešųjų pirkimų srityje kontrolę;
- sudaryti prielaidas kainas, kuriomis perkančioji organizacija įsigyja prekes, paslaugas ir darbus, palyginti su jų kainomis rinkoje ir pavišinti šio palyginimo rezultatus visuomenei patrauklia forma.

2.4. Sveikatos priežiūra ir socialinė apsauga

TVP numatyta 10 priemonių, kurios prisideda prie korupcijos šioje srityje mažinimo, iš kurių 8 įgyvendintos, 1 įgyvendinta iš dalies, 1 priemonę įgyvendinti vėluojama.

Priemonė 1.1.5 „sukurti neoficialių mokėjimų viešajame sektoriuje (sveikatos priežiūros, policijos, savivaldybių institucijose ir įstaigose) mažinimo ir šalinimo priemonės – **įgyvendinta**.

Atsakingi vykdytojai – **Sveikatos apsaugos ministerija**, Policijos departamentas, Lietuvos savivaldybių asociacija. Įgyvendinimo terminas – 2017-12-31.

Sveikatos apsaugos ministerijoje (toliau – SAM) sukurtas ir veikia Antikorupcijos ir atitikties skyrius. Patvirtintas Planinių ir neplaninių patikrinimų, gautos informacijos įvertinimo, vykdamas Sveikatos apsaugos ministerijai pavestose valdymo srityse, korupcijos rizikų, grėsmių analizę ir valdymą, korupcijos prevencijos veiksmus aprašas, tačiau jis nėra skelbiamas viešai⁴², o duomenų apie jo praktinį taikymą ir rezultatus negauta.

Pacientams sudarytos sąlygos patogiau ir anonimiškai pateikti informaciją apie galimus korupcijos atvejus – tinklalapyje www.sam.lt paskelbta aktyvi nuoroda pranešimams pildyti ir siųsti. 2019-07-10 priimtas sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. V-801 „Dėl Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos įstaigų darbuotojų, susidūrusių su galima korupcinio pobūdžio nusikalstama veika, elgesio taisyklių patvirtinimo“.

SAM 2019 m. atliktos gyventojų apklausos apie sveikatos apsaugą duomenimis, viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl neoficialūs mokėjimai medikams išlieka rimta problema sveikatos sistemoje, sietina su mažu medicinos personalo darbo užmokesčiu ir pacientų noru papildomai mokant gydytojams gauti geresnes paslaugas. Sprendžiant šią problemą imamasi veiksmų pasiekti, kad gydytojų vidutinis darbo užmokestis 2020 m. antrojo pusmečio pradžioje būtų ne mažesnis kaip 3 šalies vidutiniai darbo užmokesčiai, o slaugytojų – ne mažesnis kaip 1,5 šalies vidutinio darbo užmokesčio.

Viena iš efektyvių priemonių yra gyventojų švietimas apie paslaugas, kurios finansuojamos iš PSDF lėšų. Šią šviečiamąją priemonę vykdo Valstybinė ligonių kasa socialiniuose tinkluose („Facebook“ ir kt.). SAM taip pat vykdo viešinio kampanijas.

Tam tikrų veiksmų imtasi, be to, palyginti su ankstesnių metų tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenimis, korupcinė patirtis sveikatos priežiūros įstaigose mažėja.

Vis dėlto pokyčiai nėra pakankami – visuomenė sveikatos apsaugos institucijas vertina kaip labiausiai korumpuotas.

Korupcijos sveikatos sektoriuje suvokimas atliepia realią korupcinę patirtį – sveikatos apsaugos sektorius išlieka sritis, kurioje dažniausiai susiduriama su kyšio prievartavimo rizika, joje taip pat nustatyti aukščiausi kyšio davimo indeksai. Vienas iš keturių gyventojų, kuriems per pastaruosius penkerius metus teko tvarkyti reikalus respublikinėse ligoninėse ar klinikose, teigia, kad iš jo buvo tikimasi kyšio, panaši dalis kyšio prievartavimą patyrė miestų ir rajonų ligoninėse.

⁴² Aprašas patvirtintas sveikatos apsaugos ministro 2018 m. spalio 4 d. įsakymu V-1073, tačiau nepaskelbtas Teisės aktų registre. Atsižvelgiant į tai, kad aprašas yra norminis teisės aktas, ne tik nustatantis jį priėmusio subjekto vidaus darbo tvarką, bet ir aktualus tikrinamiems subjektams bei visuomenei (neapibrėžtam subjektų ratui), jis turėtų būti skelbiamas Teisės aktų registre.

Priemonė 5.1.1 „parengti Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo ir kitų įstatymų pakeitimus, įpareigojančius Sveikatos apsaugos ministeriją koordinuoti ne tik tretinio, bet ir pirminio bei antrinio lygio sveikatos priežiūros įstaigų veiklą – **įgyvendinta iš dalies.**

Atsakingas vykdytojas – Sveikatos apsaugos ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2015-12-31

2018-06-30 priimti Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo, Sveikatos sistemos įstatymo, Vietos savivaldos įstatymo, Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo pakeitimai, tačiau 2018-07-10 Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu Nr. 1K-1349 vetuoti ir gražinti Seimui pakartotinam svarstymui. Šis įstatymų projektų paketas naujai registruotas Seime 2018-12-06 (Nr. XIIP-2893(3)), tačiau svarstymas neįvyko.

Įstatymų pakeitimais siekta suteikti daugiau įgaliojimų Sveikatos apsaugos ministerijai koordinuojant pirminio ir antrinio lygio Asmens sveikatos priežiūros įstaigų veiklą nustatant ne tik asmens sveikatos priežiūros mastą, bet ir detalesnes visoms asmens sveikatos priežiūros įstaigų veiklos taisykles.

Atsižvelgiant į tai, kad atskirų valdymo sričių fragmentiškumas ir sisteminio požiūrio stoka yra viena iš prielaidų korupcijai, ši priemonė ir ją atitinkančios įstatyminės iniciatyvos išlieka aktualios.

Priemonė 5.1.2 „parengti teisės aktų pakeitimus, nustatančius asmens sveikatos priežiūros darbuotojų darbo apmokėjimo tvarką pagal konkrečius kriterijus“ – **įgyvendinta.**

Atsakinga vykdytoja – Sveikatos apsaugos ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2015-12-31.

2015 m. nustatyta, kad įstaigos darbuotojų darbo užmokestį sudaro pagrindinis darbo užmokestis (pastovioji ir kintamoji dalis), priedai, priemokos ir vienkartinės pinigines išmokos⁴³. Pagrindinio darbo užmokesčio pastovioji dalis įstaigos darbuotojui nustatoma atsižvelgiant į darbuotojo kategoriją ir specialybę, einamas pareigas ir kvalifikaciją, o pagrindinio darbo užmokesčio kintamoji dalis priklauso nuo įstaigos finansinių galimybių ir nuo darbuotojo darbo sudėtingumo (atsakomybės), darbo intensyvumo (darbo krūvio) ir darbo stažo.

Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos viešųjų įstaigų veiklos finansinių rezultatų vertinimo kiekybinių ir kokybinių rodiklių ir **vadovaujančių darbuotojų mėnesinės algos kintamosios dalies nustatymo tvarkos aprašas papildytas įstaigų veiklos kokybiniais vertinimo kriterijais: įstaigoje taikomų kovos su korupcija priemonių kriterijumi.**

Priemonė 5.1.3 „parengti teisės aktų pakeitimus, įpareigojančius farmacijos kompanijas viešai deklaruoti reklamai skirtas išlaidas ir šių lėšų gavėjus, o Valstybinę vaistų kontrolės tarnybą prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos – savo interneto svetainėje skelbti informaciją apie farmacijos kompanijų išlaidas reklamai ir šių lėšų gavėjus“ – **įgyvendinta.**

Atsakinga vykdytoja – Sveikatos apsaugos ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2015-12-31.

2019-12-03 priimtame Farmacijos įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatyme (Nr. XIII-2590) **vaistinių preparatų registruotojai ir jų atstovai įpareigoti rinkti ir saugoti informaciją apie visas perleistas vertes (pinigine išraiška) ir jų gavėjus** (sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistų asmens duomenis ir asmens sveikatos priežiūros įstaigų ar jiems atstovaujančių juridinių

⁴³ Sveikatos apsaugos ministro 2014-11-25 įsakymo Nr. V-1228 „Dėl Valstybės ir savivaldybių viešųjų asmens sveikatos priežiūros įstaigų sveikatos priežiūros ir farmacijos paslaugas teikiančių darbuotojų (išskyrus vadovų ir jų pavaduotojų) darbo užmokesčio nustatymo kriterijų patvirtinimo“ pakeitimai.

asmenų pavadinimus) bei teikti metines ataskaitas Valstybinei vaistų kontrolės tarnybai, kuri šią informaciją skelbs viešai.

Priemonė 5.1.4 „užtikrinti, kad asmens sveikatos priežiūros įstaigų vadovai, sveikatos priežiūros specialistai, dirbantys biudžetinėse ar viešosiose įstaigose, deklaruotų privačius interesus – priemonė **formaliai laikytina įgyvendinta.**

Atsakinga vykdytoja – Sveikatos apsaugos ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

Asmens sveikatos priežiūros įstaigų vadovai, sveikatos priežiūros specialistai, dirbantys biudžetinėse ar viešosiose įstaigose, privačių interesų deklaracijas teikia.

Nuo 2014-05-14 įsigaliojo Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo pakeitimai, kurie gydytojus įpareigoja deklaruoti privačius interesus. Sveikatos apsaugos ministerija (toliau – SAM), bendradarbiaudama su Vyriausiąja tarnybinės etikos komisija (toliau – VTEK), periodiškai informuoja gydymo įstaigas apie pareigą deklaruoti privačius interesus.

Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyba su VTEK 2018-12-31 pasirašė sutartį ir periodiškai teikia duomenis apie asmens sveikatos priežiūros specialistus, siekdama patikrinti, ar jie yra pateikę viešųjų ir privačių interesų deklaracijas.

Įgyvendinant priemonę buvo surinkta ir apibendrinta visų asmens sveikatos priežiūros įstaigų pateikta informacija apie šios priemonės įgyvendinimą ir nustatyta, kad asmens sveikatos priežiūros įstaigų vadovai, sveikatos priežiūros specialistai, dirbantys biudžetinėse ar viešosiose įstaigose, yra 100 % pateikę privačių interesų deklaracijas. Deklaracijos yra nuolat tikslinamos.

Iš viso deklaruoti viešus ir privačius interesus turi 27 414 sveikatos priežiūros specialistų.

Nors priemonė numatyta apimtimi yra įgyvendinta, tačiau susiduriama su problema, kad dalyje deklaracijų pateikiamas tik titulinis lapas, pateiktos deklaracijos yra neišsamios, neatskleidžiamas privačių interesų turinys.

Priemonė 5.1.5 „sukurti ir teisės aktais reglamentuoti periodinės kontrolės mechanizmą, kuris leistų užtikrinti, kad Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba) priimti sprendimai dėl asmenų neįgalumo lygio, darbingumo lygio ar specialiųjų poreikių būtų periodiškai peržiūrimi – **įgyvendinta.** Atsakinga vykdytoja – Sveikatos apsaugos ir darbo ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

Sukurtas mechanizmas, kuris užtikrina, kad Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos (toliau – NDNT) priimti sprendimai būtų periodiškai peržiūrimi. Per 2017–2019 m. atlikta 14 831 NDNT priimto sprendimo kontrolė. Pakeisti 192 sprendimai.

NDNT direktoriaus 2016-11-25 įsakymu Nr. V-77, įsigaliojusiu 2017-01-01, patvirtintas NDNT teritorinių skyrių priimtų sprendimų periodinės kontrolės tvarkos aprašas.

Sukurtas mechanizmas, kuris užtikrina, kad NDNT priimti sprendimai būtų periodiškai peržiūrimi. Taikant šį mechanizmą, kiekvieno NDNT teritorinio skyriaus sprendimai patikrinami du kartus per metus. Bylas periodinei kontrolei atrenka informacinė sistema automatiškai būdu, t. y. sistema parenka tam tikrus kriterijus, pagal kuriuos atrenkamos bylos patikrinti.

NDNT patobulino informacinę sistemą, kuri po patobulino leidžia tiksliai suderinti skirtingų valstybės įstaigų atliekamas jų veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatytas funkcijas, mažinti fiziniams asmenims ir ūkio subjektams tenkančią administracinę naštą. 2019-12-31 prie informacinės sistemos buvo prijungta 161 asmens sveikatos priežiūros įstaiga, kuri keičiasi duomenimis su NDNT per elektroninę sveikatos sistemą.

2020 m. kontrolę organizuoti planuojama vadovaujantis individualiais kriterijais, pirmenybę teikiant rizikos vertinimui ir rizikingų sprendimų atrinkimui.

Priemonė numatyta apimtimi yra įgyvendinta, tačiau pagal 2019 m. tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenis 9 iš 10 gyventojų manė, kad NDNT yra korumpuota arba labai korumpuota. Apklausų duomenis patvirtina ir baigti ikiteisminiai tyrimai, susiję su neįgalumo lygio nustatymu:

- 2019 m. teismui perduota korupcijos NDNT Klaipėdos teritoriniame padalinyje byla. Kyšiais siekta, kad būtų nustatytas nedarbingumo lygis, nuolatinės slaugos poreikis bei jų terminai.
- 2019 m. teismui perduota nagrinėti baudžiamoji byla, kurioje gydytojas kaltinamas ėmęs kyšius už tai, kad parengtų dokumentus, reikalingus siunčiant į NDNT.
- 2019 m. nuteistas gydytojas už skubesnį medicininių dokumentų parengimą NDNT.

Šie duomenys leidžia manyti, kad rizikos veiksnių išlieka.

Siekiant įvertinti, kiek veiksmingai aukščiau aptartomis ir kitomis priemonėmis valdomi korupcijos rizikos veiksniai, 2020 m. Specialiųjų tyrimų tarnyba numato atlikti korupcijos rizikos analizę NDNT ir jos sprendimų patikros srityje.

Priemonė 5.1.6 „sukurti ir įdiegti bendrą korupcijos apraiškų sveikatos sistemoje stebėjimo ir vertinimo sistemą – **priemonę įgyvendinti vėluojama.**

Atsakinga vykdytoja – Sveikatos apsaugos ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2017-12-31.

Tik 2017-10-19 pasirašyta projekto „Korupcijos apraiškų sveikatos apsaugos sistemoje stebėjimo ir vertinimo sistemos sukūrimas“ Nr. 10.1.2–ESFA–V–916–01–0010 sutartis.

Siekiant tinkamai įvykdyti Projekto veiklas bei atsižvelgiant į Projekto įgyvendinimo rizikingumą, buvo pakeista Projekto įgyvendinimo koncepcija dėl metodologinių dokumentų paketo parengimo.

Nuo 2019-09-02 atlikta reikalinga Sveikatos apsaugos ministerijos ir jai pavaldžių įstaigų valdomų informacinių sistemų ir registrų teisinio reglamentavimo (nuostatų) analizė, atrinktos informacinės sistemos ir registrai, kuriuose kaupiami duomenys galėtų būti panaudoti korupcijos apraiškų stebėsenai. Atliekama sveikatos sistemos įstaigų veiklos auditų analizė, siekiant identifikuoti įstaigų veiklos aspektus, kuriuose nustatytos veiklos problemos.

Projekto veiklų įgyvendinimo pabaiga numatyta 2020 m.

Priemonė 5.1.7 „ugdyti sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojų atsparumą (nepakantumą) korupcijai ir priemonė 5.1.8 „sukurti ir transliuoti socialinę reklamą, kurios tikslinė tema – korupcijos prevencija sveikatos priežiūros sistemoje – **įgyvendinta.**

Atsakinga vykdytoja – Sveikatos apsaugos ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

Vykdomi mokymai ir viešinimo kampanijos.

Mokymai vykdomi penkioms tikslinėms grupėms: asmens sveikatos priežiūros įstaigų (toliau – ASPI) vadovams, ASPI darbuotojams, vykdančioms korupcijos prevenciją ir kontrolę įstaigoje, ASPI gydytojams rezidentams ir gydytojams odontologams, ASPI jauniems gydytojams, ASPI vyriausiesiems slaugytojams (administratoriams).

Vykdyta 11 viešinimo kampanijų. Parengti ir publikuoti straipsniai respublikinėje, regioninėje ir specializuotoje spaudoje, interneto svetainėse. Sukurti ir transliuoti radijo reportažai, sukurta ir transliuojama TV reklamjuostė.

Priemonė vykdoma įgyvendinant ES finansuojamą projektą „Korupcijos prevencijos didinimas sveikatos apsaugos sektoriuje“ Nr. 10.1.2-ESFA-V-916-01-0013.

Priemonės veiklos bus vykdomos ir 2020–2022 metais.

Priemonė 5.2.1 „sudaryti sąlygas, leidžiančias patogia forma remti konkrečias sveikatos priežiūros įstaigas, paramos gavėjus – **įgyvendinta**.

Atsakinga vykdytoja – Sveikatos apsaugos ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2017-12-31.

Esamas teisinis reglamentavimas sudaro sąlygas asmenims remti sveikatos priežiūros įstaigas.

Pacientai, norėdami prisidėti prie asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybės ir kartu padėkoti įstaigai, paramą asmens sveikatos priežiūros įstaigoms gali teikti vadovaudamiesi Labdaros ir paramos įstatymu. Apie paramą daugelis įstaigų skelbia ir savo interneto svetainėse vadovaudamasi galiojančiu teisiniu reglamentavimu.

Įgyvendinant šią priemonę bei Specialiųjų tyrimų tarnybos atliktoje korupcijos rizikos analizėje viešųjų sveikatos priežiūros įstaigų paramos gavimo ir teikimo, apskaitos, naudojimo, naudojimo kontrolės ir viešinimo srityje⁴⁴ pateiktas rekomendacijas, parengtas Sveikatos apsaugos ministro įsakymo projektas „Dėl rekomendacijų asmens sveikatos priežiūros įstaigoms paramos gavimo ir teikimo apskaitos ir viešinimo sistemos taikymo“. Siūloma patvirtinti asmens sveikatos priežiūros įstaigų paramos gavimo ir teikimo apskaitos ir viešinimo sistemą, kurią sudarys patvirtintos informacijos teikimo formos, kurių pildymas ir viešinimas ASPĮ interneto svetainėse užtikrins svarbiausius paramos gavimo ir paramos teikimo principus.

Šias priemones bus įgyvendinamos 2020 m.

Nustatytos korupcijos rizikos ir sociologinių tyrimų rezultatai sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos srityje

Trūksta skaidrumo išduodant siuntimą asmenims apsigyventi socialinės globos namuose

Nustatytos savivaldybių administracijų darbuotojų ir privačių globos namų sąsajos rodo nepakankamą asmenų siuntimo į tokias įstaigas procedūrų skaidrumą. Įvertinus, kad privačios socialinės globos įstaigos yra finansiškai suinteresuotos, kad būtų didesnis siuntimų skaičius, egzistuoja rizika, jog savivaldybių administracijų darbuotojai, tiesiogiai dalyvaujantys socialinės globos skyrimo procedūroje (bet kuriame jos etape), galėtų veikti tam tikrų globos įstaigų ir (arba) socialines paslaugas siekiančių gauti asmenų interesais.

Didžiosios socialinės globos įstaigų dalies veikla iki šiol niekada nebuvo tikrinta. Dėl to reali šiuo metu teikiamų paslaugų kokybė gali labai skirtis nuo nustatytų reikalavimų: socialinės globos įstaigų gyventojams gali būti neužtikrinamos net minimalios teisės aktuose nustatytos socialinės globos teikimo sąlygos.

Nepakankamai valdomos rizikos, susijusios su parama

2018 m. Specialiųjų tyrimų atliko analitinės antikorporacinės žvalgybos tyrimą, susijusį su viešųjų pirkimų ir paramos teikimo korupcijos rizikomis Lietuvos ligoninėse. Nustatyti atvejai, kai didelės vertės Lietuvos ligoninių viešuosius pirkimus laimi juridiniai asmenys, suteikę paramą perkančiajai organizacijai ar su ja susijusiems juridiniams asmenims – paramos gavėjams. Tyrimas parodė, jog išlieka galimybė farmacijos kompanijoms remti ne gydytojų, o jų šeimos narių juridinius asmenis (paramos gavėjus), taip pat farmacinėms kompanijoms remti gydymo įstaigas nedalyvaujant jų viešuosiuose pirkimuose ir taip sudarant sąlygas viešuosius pirkimus laimėti farmacinių kompanijų produkcijos platintojams.

⁴⁴ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/01/vspi-paramos-kra-isvada.docx>

2019 m., atliekant korupcijos rizikos analizę⁴⁵ nustatytos antikorpuciniu požiūriu ydingos situacijos, kai viešųjų sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojas, inicijavęs paramos teikimą, gavęs finansinę ar kitokią iš juridinio asmens pats dalyvauja rengiant, svarstant ar priimant sprendimus viešuosiuose pirkimuose ar kitais klausimais dėl paramą suteikusio juridinio asmens.

Neužtikrinamas skaidrumas pacientų eilių sudarymo ir valdymo srityje

Atlikus keturias korupcijos rizikos analizes⁴⁶ ir įvertinus asmens sveikatos priežiūros įstaigų darbo praktiką Lietuvoje formuojant ir valdant pacientų eiles, nustatyta, kad nėra sukurtos veiksmingos, bendros, į pacientą orientuotos registravimo sistemos sveikatos priežiūros paslaugoms gauti. Didžiausia korupcijos rizika kyla, kai visa informacija apie pacientų registracijai skirtus laikus nėra prieinama viešai, dalį jos valdo tik ASPĮ darbuotojai.

Vaikų, suaugusiųjų ir pareigūnų reabilitacijos proceso reglamentavimo ir registracijos į reabilitacijos įstaigas šioms paslaugoms gauti antikorpuciniai vertinimai⁴⁷ taip pat atskleidė, kad pacientams nesudarytos galimybės matyti realų įstaigos užimtumą, laisvas vietas ir registruotis naudojantis informacine sistema.

Neužtikrinamas skaidrumas teikiant iš PSDF biudžeto apmokamas ir neapmokamas sveikatos priežiūros paslaugas

Lietuvos nacionalinei sveikatos sistemai priklausančiose asmens sveikatos priežiūros įstaigose neužtikrinamas pakankamas skaidrumas teikiant sveikatos priežiūros paslaugas.

Pavyzdžiui, 2018 metais Pagalbos onkologiniams ligoniams asociacijai (POLA) apklausus 1 207 onkologinius pacientus⁴⁸, respondantai nurodė, kad, būdami drausti privalomuoju sveikatos draudimu, dalyje LNSS priskiriamų ASPĮ turėjo papildomai susimokėti už asmens sveikatos priežiūros paslaugas, nors minėtos paslaugos jiems turėjo būti suteiktos nemokamai. Pavyzdžiui:

65 proc. iš 674 respondentų nurodė, kad VšĮ Klaipėdos universitetinėje ligoninėje už vėžio žymens tyrimus mokėjo didelę arba visą dalį;

25 proc. iš 674 respondentų nurodė, kad Nacionaliniame vėžio institute už vėžio žymens tyrimus mokėjo didelę arba visą dalį;

21 proc. iš 852 respondentų nurodė, kad LNSS priskiriamose ASPĮ primokėjo už spec. priemones.

⁴⁵ Prieiga internete: https://www.stt.lt/naujienos/7464/_2019-7/sveikatos-prieziuros-istaigu-paramos-gavime-ir-teikime-truksta-skaidrumo:2725.

⁴⁶ Prieiga internete:

https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/01/kazlu_rudos_pirmines_sveikatos_prieziuros_centre_vsi_marijampoles_li_gonineje_kauno_klinikose.pdf.

Prieiga internete: https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/01/pv_aspi-eiliu-kra-issvada.docx

Prieiga internete: https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/01/vspi_eiliu_kra_issvada.pdf

Prieiga internete: https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/01/kra_siauliai-laukimas-eilese.pdf

⁴⁷ Prieiga internete:

[https://e-](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/229d4e22549b11eaac56f6e40072e018?positionInSearchResults=4&searchModelUID=f2d9a3fa-ea0b-4ef4-a613-fe9e860f6471)

[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/229d4e22549b11eaac56f6e40072e018?positionInSearchResults=4&searchModelUID=f2d9a3fa-ea0b-4ef4-a613-fe9e860f6471](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/229d4e22549b11eaac56f6e40072e018?positionInSearchResults=4&searchModelUID=f2d9a3fa-ea0b-4ef4-a613-fe9e860f6471)

[https://e-](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/5776abb35a2b11eaac56f6e40072e018?positionInSearchResults=0&searchModelUID=c7ab5c18-56f2-4c1d-829d-19191b9db11f)

[seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/5776abb35a2b11eaac56f6e40072e018?positionInSearchResults=0&searchModelUID=c7ab5c18-56f2-4c1d-829d-19191b9db11f](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/5776abb35a2b11eaac56f6e40072e018?positionInSearchResults=0&searchModelUID=c7ab5c18-56f2-4c1d-829d-19191b9db11f)

⁴⁸ Prieiga internete: <https://pola.lt/minint-antikorpucijos-diena-spaudos-konferencija-apie-tyrimu-priemokas/>

2.4.1. Išvados ir pasiūlymai sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos srityje

Nežiūrint to, kad korupcijos rizikoms sveikatos apsaugos srityje skiriamas padidintas dėmesys ir įgyvendinama visa eilė priemonių korupcijos rizikos valdymui, atliktos korupcijos rizikos analizės, analitinės antikorupcinės žvalgybos tyrimai, ikiteisminiai tyrimai bei visuomenės apklausos⁴⁹ rodo, kad situacija keičiasi, tačiau nepakankamai.

Išlieka smulkaus kyšininkavimo problema, egzistuoja neteisėtų priemonių reikalavimo rizika, galimybė piktnaudžiauti eiliškumu sveikatos priežiūros paslaugoms gauti, nepakankamai valdomos rizikos susijusios su parama, išlieka galimybė piktnaudžiauti nustatant neįgalumo lygį.

Apibendrinus 2015 – 2019 m. laikotarpio TVP įgyvendinimo patirtį bei duomenis apie sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos srityje išliekančius korupcijos rizikos veiksnius, siūlytina:

- tęsti pasiteisinusias priemones, susijusias su ASPĮ darbuotojų, pacientų ir plačiosios visuomenės antikorupciniu švietimu, pacientų informuotumo apie jų teises ir pareigas („sveikatos raštingumo“) didinimu;
- toliau nuosekliai didinti asmens sveikatos priežiūros įstaigų vadovaujančių darbuotojų motyvaciją kurti korupcijai atsparią aplinką;
- maksimaliai panaudoti informacinių sistemų teikiamas galimybes, susijusias su pacientų registravimu sveikatos priežiūros ir reabilitacijos paslaugoms gauti, asmenų registravimu socialinėms paslaugoms gauti, korupcijos rizikos veiksniams nustatyti ir valdyti;
- didinti Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos visų lygių įstaigų sutelktumą, sudaryti teisinės prielaidas joms veikti ir korupcijai atsparią aplinką kurti sistemiskai ir koordinuotai visos valdymo srities mastu;
- viešinti visą aktualią informaciją ir didinti duomenų atvirumą, kiek tai suderinama su asmens duomenų apsaugos reikalavimais sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos srityse;
- skaidrinti paramos ir labdaros asmens sveikatos priežiūros įstaigoms teikimą, gavimą, panaudojimą bei taikyti adekvačias su paramos teikimu (gavimu) susijusių viešųjų ir privačių interesų konfliktų prevencijos priemones;
- skaidrinti asmens sveikatos priežiūros įstaigų viešuosius pirkimus bendromis viešųjų pirkimų skaidrumo užtikrinimo priemonėmis (šios ataskaitos 2.3.1 dalis), kiek jos taikytinos atsižvelgiant į šios srities ypatumus;
- užtikrinti realų, o ne „dėl akių“ privačių interesų deklaravimų bei viešųjų ir privačių interesų konfliktų valdymą asmens sveikatos priežiūros įstaigose;
- spręsti atsakomybės už smulkiosios korupcijos atvejų atskleidimą klausimą (šios ataskaitos 2.2.1 dalis).

⁴⁹ Žr. tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ šios ataskaitos 29 psl.

2.5. Teritorijų planavimas, valstybinė statybų priežiūra ir atliekų tvarkymas

TVP numatyta 1 priemonė, kuri turėtų prisidėti prie korupcijos šioje srityje mažinimo, tačiau priemonę įgyvendinti vėluojama.

Priemonės 1.2.1 „plėtoti Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo dokumentų rengimo ir teritorijų planavimo proceso valstybinės priežiūros informacinės sistemos, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo dokumentų registro, Lietuvos Respublikos statybos leidimų ir statybos valstybinės priežiūros informacinės sistemos „Infostatyba“ (toliau – informacinė sistema „Infostatyba“) funkcionalumą“ – **įgyvendinimas vėluoja.**

Atsakinga vykdytoja – Aplinkos ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

Tik 2017-11-06 pasirašyta projekto Nr. 02.3.1-CPVA-V-529-01-004 „Pažangių elektroninių paslaugų, susijusių su teritorijų planavimo plėtra (EPTP)“ finansavimo sutartis. Parengta Elektroninių vartų sukūrimo ir esamų sistemų modernizavimo techninė specifikacija, pradėtos įgyvendinti projekto techninės priežiūros paslaugos ir Topografijos, inžinerinės infrastruktūros, teritorijų planavimo ir statybos elektroninių vartų sukūrimo ir esamų informacinių sistemų / registru modernizavimo / atnaujinimo paslaugos.

Tik 2017-12-20 sudaryta Statybų leidimo ir statybos valstybinės priežiūros informacinės sistemos „Infostatyba“ modernizavimo projekto „Pažangių elektroninių paslaugų, susijusių su statyba ir statybos valstybine priežiūra, plėtra“ Nr. 02.3.1-CPVA-V-529-01-0006 finansavimo sutartis.

Įgyvendinus projektus bus sukurtos naujos, modernizuotos esamos su teritorijų planavimo procesu ir statybos dokumentų išdavimu susijusios elektroninės paslaugos. Elektroninės paslaugos mažina poreikį tiesioginiam paslaugų teikėjo ir paslaugų gavėjo ryšiui, taip sumažinama korupcijos pasireiškimo tikimybė.

Šiuos projektus numatoma įgyvendinti 2021 m.

Nacionalinėje kovos su korupcija programoje numatyta, kad prie korupcijos rizikų mažinimo teritorijų planavimo, valstybinės statybų priežiūros ir atliekų tvarkymo srityse prisidės Valstybinio atliekų tvarkymo 2014–2020 metų plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-04-12 Nr. 519 „Dėl Valstybinio atliekų tvarkymo 2014–2020 metų plano patvirtinimo“, 4.1.1 priemonė „Sukurti ir įdiegti bendrą gaminių, pakuočių ir atliekų apskaitos informacinę sistemą“ Vykdytoja – Aplinkos ministerija.

Vykdam priemonę sukurta ir nuo 2018-01-02 veikia bendra gaminių, pakuočių ir atliekų apskaitos informacinė sistema (toliau – GPAIS).

Duomenis GPAIS teikia atliekų darytojai, atliekų tvarkytojai, gamintojai ir importuotojai, vykdamys pakuočių, alyvų, transporto priemonių, elektros ir elektroninės įrangos, apmokestinamųjų gaminių apskaitą.

Ūkio subjektų prievolės dėl duomenų teikimo GPAIS nustatytos Atliekų tvarkymo įstatyme, duomenų teikimo tvarka detalizuota aplinkos ministro įsakymuose, reglamentuojančiuose gaminių, pakuočių ir atliekų tvarkymą ir apskaitą.

Atsižvelgiant į poreikius planuojama tobulinti GPAIS funkcionalumus, jungti su kitomis

valstybinėmis informacinėmis sistemomis.

Nepaisant to, kad sistema veikia, tiek vartotojai, tiek kontroliuojančios institucijos pažymi daugybę problemų, susijusių su sistemos patogumu vartotojui, funkcionalumu, panaudojimui rizikų nustatymui ir valdymui.

Nustatytos korupcijos rizikos ir sociologinių tyrimų rezultatai teritorijų planavimo, valstybinės statybų priežiūros ir atliekų tvarkymo srityse

Korupcijos rizikos Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos veikloje

Atliekant korupcijos rizikos analizes Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos (toliau –VTPSI) veikloje, susijusioje su statybos leidimų išdavimu bei statybos

vykdymo teisėtumo tikrinimu⁵⁰, nustatytos šios rizikos:

- Nesutampa nekilnojamojo turto registro išrašuose esanti informacija su kitų valstybės registru ir kadastrų duomenimis. Egzistuoja rizika, kad į statybos planavimo ir priežiūros procesą gali būti įtraukti ne visi kompetentingi subjektai.

- Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas neįtrauktas į statybų planavimo procesą, tačiau dalyvauja statybų užbaigime. Egzistuoja rizika, kad projektavimo klaidos ar objektyvios priežastys, dėl kurių statinys neatitinka normatyvinių statybos techninių reikalavimų, paaiškės tik statybos užbaigimo procedūros metu, o tai didina suinteresuotumą atitinkamų institucijų suderinimą gauti ne tik teisėtai, bet ir neteisėtai būdais.

- Aiškaus teisinio reglamentavimo stoka ir IS „Infostatyba“ funkcionalumų ypatybės sudaro galimybes inspektoriams sumažinti kontrolės galimybes ir priimti neteisėtus sprendimus.

- Netinkamas ir ydingas teritorijų planavimo dokumentų ir statybos patikrinimo planavimo procesas bei nepakankama teritorijų planavimo proceso patikra. VTPSI atskirais atvejais netikrina statybos užbaigimo proceso vietoje.

- Teisinis reglamentavimas ir jo taikymo praktika sudaro sąlygas piktnaudžiauti detaliojo plano koregavimo procedūra.

- Neapibrėžti ir ilgi skundų nagrinėjimo terminai, kas gali sudaryti sąlygas piktnaudžiauti.

Korupcijos rizikos Kultūros paveldo departamentui dalyvaujant teritorijų planavimo ir statybos priežiūros procesuose

Atliktoje korupcijos rizikos analizėje Kultūros paveldo departamente nustatytos rizikos⁵¹:

- Naudojamasi aiškiai neatskirtomis „naujos statinio

statybos“ ir „statinio rekonstravimo“ sąvokų interpretavimo galimybėmis.

- Nėra teisinio ir praktinio tvarkomųjų paveldosaugos ir statybos darbų atskyrimo.

- Yra galimybė piktnaudžiauti automatinio suderinimo procesu.

- Nereglamentuojama kultūros paveldo tyrimų atlikimo tvarka, nekontroliuojama jų kokybė.

⁵⁰ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/01/kra-vtpsi-galut.docx>

Prieiga internete: <https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/02/kra-isvada-pagd.pdf>

⁵¹ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/01/kra-kpd.docx>

Korupcijos rizika Aplinkos apsaugos agentūros ir Aplinkos apsaugos departamento veikloje

Analizuojant korupcijos riziką Aplinkos apsaugos agentūros ir Aplinkos apsaugos departamento veikloje, susijusioje su atliekų

tvarkymo ir aplinkos apsaugos administracinės priežiūros ir kontrolės vykdymu, nustatytos rizikos⁵² susijusios su tuo, kad Aplinkos apsaugos departamentas neturi galimybės automatiškai sudaryti kontroliuojamų ūkio subjektų sąrašo, toks sąrašas sudaromas rankiniu būdu, o tai sudaro prielaidas tikrinamus subjektus įtraukti selektyviai.

Korupcijos rizikos leidimų išmesti šiltnamio efektą sukeliančias dujas administravimo procesuose

Atliekant korupcijos rizikos analizę Aplinkos ministerijos ir Aplinkos apsaugos departamento veikloje, susijusioje su leidimų išmesti šiltnamio

efektą sukeliančias dujas išdavimu, pakeitimu ir galiojimo panaikinimu bei apyvartinių taršos leidimų paskirstymu ir išdavimu, nustatytos rizikos⁵³:

- Apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos nuostatų taikymo orlaivių naudotojams mechanizmas nėra formalizuotas, dėl to egzistuoja galimybė, kad orlaivių naudotojams nepagrįstai bus pritaikytos išimties, dėl kurių jie išvengs apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos nuostatų.

- Nustatyta prielaidų, kad Apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemoje gali pasikartoti analogiškų atvejų kaip ir atliekų tvarkymo srityje, kai buvo fiktyviai išrašomos pažymos už neva sutvarkytas pakuočių atliekas, nėra sistemos, kuri leistų identifikuoti galimus neteisingų duomenų pateikimo atvejus.

Įstaigų veikla vykdančios teisės aktų įgyvendinimo kontrolę ir priežiūrą fragmentiška, dėl to kontrolė ir priežiūra nėra pakankamai efektyvi ir operatyvi bei sudaromos sąlygos tikrintojams vertinti subjektyviai, kadangi nėra atskiros apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos niuansus atitinkančios ūkio subjektų tikrinimo metodikos.

Mažai veiksmingas viešojo intereso gynimas teritorijų planavimo ir statybos srityje

Atliekant korupcijos rizikos analizę Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijoje ir Kultūros paveldo departamente⁵⁴, nustatyta

problemų ginant viešąjį interesą:

- Viešojo intereso sąvoka įstatymuose neapibrėžta. Išaiškinimai dėl viešojo intereso sampratos yra pateikiami teisės teorijoje, teismų praktikoje, formuojant precedentus.

- Neefektyvus institucijų bendradarbiavimas ir kompetencijų atribojimas. Sprendžiant sudėtingus, kompleksinius klausimus, kyla poreikis gauti išvadas tam tikrais klausimais iš kitų institucijų, tačiau institucijos vengia pateikti rašytines išvadas dėl galimai netinkamai savo pačių atliktų veiksmų ir / ar sudarytų dokumentų, vilkina būtinos informacijos pateikimą.

- Dėl nepakankamai nuoseklių institucinių reformų ir jų nulemtų procesinių kliūčių (pvz., šalių sutapties administraciniame procese), tampa neaišku, kuri iš institucijų turėtų taikyti viešojo intereso gynimo priemones.

- Nėra aiškaus, kryptingo proceso, leidžiančio institucijoms aiškiai įvertinti kas yra viešojo intereso pažeidimas, kaip atskirti viešąjį interesą nuo privataus, nėra aiškaus teisinio reglamentavimo ir jo praktinio įgyvendinimo gairių, ypač trūksta metodinio vadovavimo. Dėl šios priežasties tampa sudėtinga arba praktiškai neįmanoma prognozuoti institucijų sprendimus ir/arba juos argumentuoti ginčyti, o tai sudaro prielaidas sprendimų neobjektyvumui bei korupcijai.

⁵² Prieiga internete: https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/02/aaa_kra.docx

Prieiga internete: https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/02/kra_raad.docx

⁵³ Prieiga internete: https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/02/kra_atlieku-tvarkymas.docx

⁵⁴ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/01/kra-vtpsi-galut.docx>

Prieiga internete: <https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/01/kra-kpd.docx>

2.5.1. Išvados ir pasiūlymai teritorijų planavimo, valstybinės statybų priežiūros ir atliekų tvarkymo srityse

Tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2019“ rezultatai rodo, kad verslo įmonių kyšininkavimo indeksai tvarkant su statybomis susijusius reikalus mažesni nei ankstesniuose tyrimuose⁵⁵, vis dėlto tikimybė susidurti su kyšio prievartavimu savivaldybių statybos skyriuose išlieka⁵⁶.

Visose visuomenės grupėse Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija yra vertinama kaip viena iš labiausiai korumpuotų institucijų⁵⁷.

Kaip vienas pagrindinių korupcijos rizikos veiksnių aptariamoje srityje paminėtinas kelių atskiruose procesuose (pvz., teritorijų planavimas; statybos valstybinė priežiūra; atliekų tvarkymas; taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų bei taršos leidimų išdavimas ir juos turinčių ūkio subjektų priežiūra) dalyvaujančių valstybės institucijų bendradarbiavimo, veiksmų suderinamumo, keitimosi informacija stoka. Kaip tokie tobulintinos institucijų sąveikos pavyzdžiai paminėtinas bendradarbiavimas tarp:

- ✓ Aplinkos apsaugos departamento ir Aplinkos apsaugos agentūros;
- ✓ Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos, Nacionalinės žemės tarnybos ir Kultūros paveldo departamento;
- ✓ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro ir Nacionalinės žemės tarnybos;
- ✓ Nacionalinės žemės tarnybos ir savivaldybių administracijų direkcijų;
- ✓ saugomų teritorijų direkcijų, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos ir Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos.

Apibendrinus 2015 – 2019 m. laikotarpio TVP įgyvendinimo patirtį bei duomenis apie teritorijų planavimo, statybos valstybinės priežiūros ir atliekų tvarkymo srityje išliekančius korupcijos rizikos veiksnius, siūlytina:

- maksimaliai panaudoti informacinių sistemų teikiamas galimybes, susijusias su statybos ir kitokių leidimų, licencijų ir kitų veiklai būtinų dokumentų išdavimu; ūkio subjektų priežiūra ir atranka tikrinimui; duomenų mainais tarp institucijų; priimamų sprendimų atsekamumu ir paskesnės vidaus ir (arba) išorės kontrolės veiksmingumu; korupcijos rizikos veiksnių nustatymu ir valdymu;
- imtis teisinių, administracinių ir gerojo valdymo principų diegimo priemonių, kurios užtikrintų procesuose dalyvaujančių institucijų veiklos sričių ir funkcijų atribojimą bei aiškią kiekvienos iš jų atsakomybę už neveikimą;
- rengti tiek specialistams, tiek ir suinteresuotos visuomenės atstovams suprantamas rekomendacijas, gaires ir kitas metodinio vadovavimo priemones, kurios mažintų diskreciją, didintų institucijų priimamų sprendimų prognozuojamumą ir juos priimančių institucijų bei pavienių asmenų atsakomybę.

⁵⁵ Kyšininkavimo indeksai įmonių vadovų tikslinėje grupėje: savivaldybės architektūros ir urbanistikos skyrius: prievartavimo indeksas 0,03, davimo indeksas 0,0, imties dydis – 74; procedūros, susijusios su statybų užbaigimu ir statinio pridavimu – prievartavimo indeksas 0,02, davimo indeksas 0,02, imties dydis – 46; leidimų statybai ir rekonstrukcijai išdavimas – prievartavimo indeksas 0,03, davimo indeksas 0,01, imties dydis – 89.

⁵⁶ Kyšininkavimo indeksai savivaldybės statybos skyriuje (įmonių vadovų tikslinė grupė) – prievartavimo indeksas 0,1, davimo indeksas 0,0, imties dydis – 65.

⁵⁷ Valstybės teritorijų planavimo ir statybos inspekciją kaip labai korumpuotą įvertino:

2019 m. gyventojų – 26 proc., įmonių vadovų – 29 proc., valstybės tarnautojų – 31 proc.

2018 m. gyventojų – 32 proc., įmonių vadovų – 25 proc., valstybės tarnautojų – 34 proc.

2016 m. gyventojų – 33 proc., įmonių vadovų – 29 proc., valstybės tarnautojų – 34 proc.

2.6. Ūkio subjektų veiklos priežiūra

TVP numatyta 1 priemonė, skirta mažinti korupciją šioje srityje.

Priemonė 3.1.1 „*sudaryti galimybes visas varžytynes, kuriose įstatymų nustatytais atvejais turi būti parduodamas bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės, fizinio asmens, kuriam iškelta bankroto byla, turtas, vykdyti elektroniniu būdu*“ – **įgyvendinta.**

Atsakingi vykdytojai – Registrų centas, Finansų ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2018-12-31.

Sukurtos elektroninių varžytynių ir aukcionų paslaugos. Elektroninėje erdvėje varžytynes skelbia antstoliai ir bankroto administratoriai, o savivaldybės, Turto bankas ir kitos institucijos organizuoja aukcionus.

Bankrutuojančių ar bankrutavusių įmonių, fizinių asmenų, kuriems iškelta bankroto byla, turto pardavimas iš varžytynių vykdomas tik elektroniniu būdu Elektroninių varžytynių ir aukcionų sistemoje. 2015-09-01 įsigaliojo Vyriausybės nutarimas Nr. 1475 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013-04-07 nutarimo Nr. 321 „Dėl Fizinio asmens, kuriam iškelta bankroto byla, bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės turto pardavimo iš varžytynių tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“, kuriuo nustatyta, kad bankrutuojančių ar bankrutavusių juridinių asmenų ir fizinių asmenų, kuriems iškelta bankroto byla, turto pardavimas iš varžytynių vykdomas elektroniniu būdu specialiojoje interneto svetainėje. Bankrutuojančių ar bankrutavusių įmonių, fizinių asmenų, kuriems iškelta bankroto byla, turto pardavimas iš varžytynių vykdomas tik elektroniniu būdu Elektroninių varžytynių ir aukcionų sistemoje.

Įgyvendinta priemonė sudaro sąlygas realizuoti turtą elektroniniu būdu, užtikrinant parduodamo turto kainos atitiktį rinkos kainai, didesnę turto paklausą bei šių procesų skaidrumą.

Elektroninėje erdvėje varžytynes skelbia antstoliai ir bankroto administratoriai, o savivaldybės, Turto bankas ir kitos institucijos organizuoja aukcionus. Nuo elektroninės paslaugos sukūrimo įvyko apie 16 tūkst. varžytynių ir aukcionų, kuriuose turto parduota už maždaug 450 mln. eurų.

Nacionalinėje kovos su korupcija programoje numatyta, kad prie korupcijos rizikų mažinimo ūkio subjektų priežiūros srityje prisidės Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 m. programos „Lietuvos skaitmeninė darbotvarkė“ numatyta priemonė: *sukurti atvirų duomenų sprendimus, kurie leistų verslui ir visuomenei patogiau gauti ir naudoti viešojo sektoriaus institucijų tvarkomus duomenis* (vykdytojas – Informacinės visuomenės plėtros komitetas) ir Užimtumo didinimo 2014–2020 m. programos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano priemonė: *koordinuoti ūkio subjektų veiklos priežiūrą atliekančių subjektų funkcijų optimizavimą* (vykdytoja – Ekonomikos ir inovacijų ministerija) .

Sukurta Dokumentų rinkinių portalo beta versija, kurioje publikuojami tam tikrų institucijų duomenų rinkiniai ir jų metaduomenys. Numatyti portalo plėtimo darbai.

Priemonė vykdoma įgyvendinant projektą „Atvirų duomenų platformos, įgalinančios efektyvų viešojo sektoriaus informacijos pakartotinį panaudojimą verslui, ir jos valdymo įrankių sukūrimas“ Nr. 02.2.1-CPVA-V-523-01-0001.

Įgyvendinant Projektą yra sukurta Dokumentų rinkinių portalo (toliau – Portalas) beta versija (data.gov.lt), kurioje šiuo metu projekte dalyvaujančios viešojo sektoriaus institucijos (Nacionalinė mokėjimų agentūra, Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, Nacionalinė švietimo agentūra,

Valstybinė darbo inspekcija ir Užimtumo tarnyba) jau publikuoja atvertų duomenų rinkinius ir jų metaduomenis, laisvai prieinamus pakartotinam naudojimui mašininio skaitymo formatu.

Planuojama, kad nuo 2020-07-01 Portalas bus parengtas ir juo galės naudotis visos duomenis atveriančios viešojo sektoriaus institucijos.

Taip pat šiuo metu yra baigiamas rengti Portalo išplėtimo finansavimo pagrindimas plačiam 64 viešojo sektoriaus institucijų prioritetinių duomenų rinkinių atvėrimui įgyvendinti 2020–2023 metų laikotarpiu.

Vykdomas priežiūros institucijų konsolidavimas, peržiūrint šių institucijų funkcijas ir jas pertvarkant, siekiant užtikrinti, kad verslo priežiūros funkcijos valstybėje būtų atliekamos efektyviai, koordinuotai, mažiausiomis sąnaudomis. Ūkio subjektų veiklos priežiūros sritis tobulinama formuojant priežiūros politiką ir jos įgyvendinimo koordinavimą.

Parengtas specializuotas leidinys „Verslo priežiūros vadovas“. Parengtos Priežiūros institucijų veiklos vertinimo kriterijų sudarymo ir taikymo rekomendacijos bei kai kurioms priežiūros institucijoms skirtos priežiūros siekių (misijų) ir veiklos vertinimo kriterijų formuluotės. Parengti priežiūros institucijų veiklos vertinimo pažangumo (švieslentės) rodikliai, pagal kuriuos atliktas 56 priežiūros institucijų pažangumo lygio priežiūros srityje tyrimas. Priežiūros institucijoms pateiktos individualios rekomendacijos dėl priežiūros veiklos, taikomų priemonių tobulinimo.

Parengtas ir 2019-11-07 Seime registruotas Viešojo administravimo įstatymo pakeitimo projektas Nr. XIIP-4142, kuriuo siekiama aiškiau apibrėžti verslo priežiūrą atliekančio subjekto sąvoką ir atliekamas funkcijas, taip pat įtvirtinti nuostatas, kurios būtų aiškus pagrindas taikyti pažangias verslo priežiūros priemones: informacijos apie teisės aktų reikalavimų sklaidą, ūkio subjektų rizikingumo nustatymą ir vertinimą, priežiūros institucijos veiklos rezultatyvumo (efektyvumo) matavimą ir t. t.

Parengtos ir Priežiūros institucijoms pristatytos Gairės dėl ūkio subjektų veiklos priežiūrą atliekančių institucijų profesinės etikos, nepriklausomumo ir nešališkumo valdymo⁵⁸. Taip pat parengtas Gairių dėl priežiūros institucijose gaunamų skundų dėl ūkio subjektų veiklos nagrinėjimo tvarkos tobulinimo projektas.

Atlikta ūkio subjektų apklausa dėl verslo priežiūros institucijų veiklos vertinimo. Tyrimo rezultatai parodė, jog Lietuvos įmonės labiau nei anksčiau pasitiki šalies verslo priežiūros institucijomis.

Nuo 2019 m. vasario dešimtyje Lietuvos regionų vykdomi tiksliniai ūkio subjektų veiklos priežiūrą atliekančių specialistų mokymai. Apmokėti 2 123 dalyviai.

Nustatytos korupcijos rizikos ir sociologinių tyrimų rezultatai ūkio subjektų priežiūros srityje

Sistemiškai nevertinama, kokių priežiūros funkcijų, atsižvelgiant į rizikas, reikia, kurios priežiūros funkcijos yra perteklinės, kokios yra prioritetinės priežiūros sritys ir funkcijos, koks vykdomos priežiūros efektyvumas

Valstybės kontrolės atliktas verslo priežiūros institucijų veiklos auditas parodė, kad valstybės mastu, atsižvelgiant į visuomenei keliamų rizikų lygį, prižiūrėtinos veiklos neįvertintos pagal prioritetus. Neįvertinta, kuriose srityse turi būti

⁵⁸ Prieiga internete: <http://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/verslo-prieziuros-politika/teises-aktai-ir-dokumentai>.

vykdoma valstybinė verslo priežiūra (kas turi būti, bet nėra prižiūrima, ir kas prižiūrima, bet gali būti neprižiūrima), ar yra priežiūros funkcijų ar sričių, kurias naudingiau vykdytų privatus subjektai ir (ar) nevyriausybinės organizacijos, o kurias galbūt palikti savikontrolei, savivaldybėms⁵⁹.

Auditas atskleidė, kad nei viena ministerija nevertina priežiūros institucijų priežiūros veiklos efektyvumo ir rezultatyvumo rodiklių, pavyzdžiui: konsultavimo, rizikos vertinimo, kontrolinių klausimynų naudojimo, planinių ir neplaninių patikrinimų, teisinės aplinkos ir institucijos darbuotojų kvalifikacijos gerinimo.

Neskaidrios ūkio subjektų atrankos tikrinimams procedūros. Ne visos priežiūros institucijos yra įsidięgusios rizikos nustatymo sistemas

Priežiūros institucijos privalo nustatyti priežiūros prioritetus (įdiegti rizikos nustatymo sistemas), vertinimu turi būti paremti planuojamų tikrinti ūkio subjektų sąrašų sudarymo kriterijai,

neplaninių patikrinimų atlikimo pagrindai, ne pagal planą tikrinamųjų atrankos kriterijai. Turi būti vertinama, kaip ūkio subjektas laikėsi teisės aktų reikalavimų anksčiau, kokio pobūdžio ūkinės veiklos rizikingumas, pavojingumas, kokia žalos ar pavojaus asmenims, visuomenei, aplinkai atsiradimo tikimybė⁶⁰. Rizikos vertinimu pagrįsta ūkio subjektų priežiūra leidžia mažinti ūkio subjektams biurokratinę naštą, gerinti administracinę priežiūrą vykdančių institucijų veiklą, didinti atliekamų patikrinimų skaidrumą ir mažinti korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų pasireiškimo galimybes⁶¹. Trečdalis institucijų nėra įsidięgusios rizikos nustatymo sistemų, o įsidięgusiųjų rizikos vertinimo kriterijai ne visada aiškūs, priskiriant ūkio subjektus rizikos grupei.

Tikrinamų verslo subjektų atrankos procesas nėra pakankamai viešas ir skaidrus⁶². Dalies neplaninių patikrinimų atlikimo priežastys kai kuriais atvejais neaiškios. Neatskiriamos įmonių rizikingumo vertinimo, įmonių atrankos patikrinimams ir patikrinimų atlikimo funkcijos, prioritetinės tikrinimų atlikimo sritys nekoreliuoja su nustatyta rizikingumo vertinimo kriterijų sistema, pavedimai atlikti patikrinimus formuluojami abstrakčiai, juose nenurodomos konkrečios tikrintinos įmonės.

Kai kuriais atvejais neapibrėžti arba skirtingai vertinami mažareikšmiai pažeidimai. Už tuos pačius pažeidimus taikomos skirtingos atsakomybės rūšys: už nelegalų trečiųjų šalių užsieniečių darbą vienais atvejais taikoma tik administracinė atsakomybė juridinių asmenų vadovams, kitais atvejais – ir administracinė atsakomybė, ir Užimtumo įstatyme nustatytos finansinės sankcijos juridiniams asmenims⁶³.

2.6.1. Išvados ir pasiūlymai ūkio subjektų priežiūros srityje

Tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ 2019 m. duomenimis, kyšio prievartavimo tikimybė, susidūrus su verslo priežiūros institucijomis nėra aukšta, rodikliai yra stabilūs⁶⁴.

⁵⁹ Prieiga internete: http://www.vkontrole.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2.

⁶⁰ Prieiga internete: http://www.vkontrole.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2.

⁶¹ Prieiga internete:

<https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/Verslo%20prie%20C5%BEi%C5%ABros%20vadovas%202015.pdf>.

⁶² Prieiga internete: https://www.stt.lt/data/public/uploads/2019/12/ntakd_kra.docx.

⁶³ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/01/kra-ismada-vdi-ir-uzt.docx>

⁶⁴ Kyšio prievartavimo indeksai pagal verslo priežiūros procedūras, kuriose patirtį per pastaruosius penkerius metus nurodė daugiau kaip 100 įmonių vadovų:

darbo sąlygų aplinkos tikrinimas 2019 m. – 0,04 ; 2018 m. – 0,03; 2019 m. – 0,01; priešgaisrinės saugos reikalavimų laikymosi tikrinimas 2019 m. – 0,02 ; 2018 m. – 0,02 ; 2019 m. – 0,02; licencijų ir leidimų išdavimas savivaldybėse 2019

Verslo korupcinė patirtis pastaruosius kelerius metus išlieka taip pat be didesnių pokyčių: 2019 m. kyšį davė 5 proc., 2018 m. – 8 proc., 2016 m. – 5 proc., 2014 m. – 6 proc. įmonių.

Teigiami pokyčiai pastebimi Pasaulio ekonomikos forumo reitinge⁶⁵ „Pasaulio konkurencingumo ataskaita“. 2019 m. Lietuva įvertinta viena pozicija aukščiau nei 2018 m., žymus teigiamas pokytis įvyko vertinant valdžios reguliavimo našą⁶⁶ Lietuvoje – valstybei skirta 21 pozicijomis aukštesnė vieta nei 2018 m. reitinge⁶⁷.

Lietuvos verslo aplinka tarptautiniame „Doing Business 2020“⁶⁸ tyrime buvo įvertinta trimis pozicijomis aukščiau nei praėjusiais metais.

Apibendrinus 2015 – 2019 m. laikotarpio TVP įgyvendinimo patirtį bei duomenis apie ūkio subjektų priežiūros srityje išliekančius korupcijos rizikos veiksnius, siūlytina:

- tęsti priemones, susijusias su valstybės valdomų duomenų atvėrimu;
- tęsti pasiteisinusias priemones, susijusias su kontrolės ir priežiūros institucijų veiklos reglamentavimo tobulinimu, gerojo viešojo administravimo principų diegimu, jų veiklos vertinimu;
- įgyvendinant aukščiau išvardytas priemones, išskirtiną dėmesį skirti tikrintinų subjektų ir (arba) veiklos sričių atrankos; patikrinimų planavimo ir atlikimo; tikrinamo subjekto informavimo, jo tiesių ir pareigų realizavimo tvarkos; tikrintinų dalykų ir jų vertinimo kriterijų; pažeidimų fiksavimo ir sankcijų taikymo tvarkos bei kriterijų kuo aiškesniam ir tikslesniam reglamentavimui;
- diegti „keturių akių“ principą, užtikrinti priimamų sprendimų fiksavimo, atsekamumo ir peržiūros galimybes;
- sprendimų priėmėjų ir (arba) politikos formavimo lygmeniu skirti pakankamą dėmesį institucijų sąveikai, veiklos koordinavimui ir fragmentiškumo mažinimui.

m. – 0,03; 2018 m. – 0,04; 2019 m. – 0,06. Klausiant įmonių vadovų apie jų patirtį ūkio subjektų priežiūrą vykdančiuose institucijose, 2019 m. apskaičiuoti kyšio prievartavimo indeksai: Valstybinė darbo inspekcija 0,01 (2018 m. – 0,04; 2016 m. – 0,02), Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas 2019 m. – 0,01 (2018 m. – 0,03; 2016 m. – 0,02), Valstybinė mokesčių inspekcija 0,01 (2018 m. – 0,02; 2016 m. – 0,02).

⁶⁵ Prieiga internete: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2019/>

⁶⁶ Valdžios reguliavimo naštos rodiklis remiasi PEF kasmetinės vadovų apklausos rezultatais. Prieiga per internetą: weforum

⁶⁷ 2019 m. Lietuvai skirta 38 balai ir 85 vieta. Lyginant su praėjusiu metų vertinimu, tai 5,2 balo geresnis vertinimas, nulėmęs 21 pozicijomis aukštesnę vietą reitinge

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Ekonomikos ir inovacijų ministerijos parengta tyrimo apžvalga: <https://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/doing-business>

2.7. Viešasis administravimas, valstybės tarnyba ir turto valdymas

TVP numatyta įgyvendinti 12 priemonių, kurios prisideda prie korupcijos šioje srityje mažinimo, iš kurių 1 įgyvendinama vėluojant, 10 priemonių įgyvendinta.

Priemonė 1.1.1 „*viešinti informaciją apie valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pajamas, išlaidas elektroninėje erdvėje per tam sukurtą informacinę sistemą*“ – **įgyvendinta**.
Atsakinga vykdytoja – Finansų ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2018-12-31.

Duomenų atvirumas yra vienas esminių antikorupcinės aplinkos elementų. Informacinė sistema „Atviri Lietuvos finansai“ vienoje sistemoje pateikia šalies viešųjų finansų struktūruotus duomenis, surinktus iš skirtingų duomenų šaltinių. Svetainėje www.lietuvosfinansai.lt skelbiama, kiek mokesčių ir kitų pajamų surenkama į šalies biudžetą ir kur šios lėšos išleidžiamos, kiek vertas yra šalies turtas bei kokie yra išpareigojimai. Tai padeda visuomenei geriau suprasti valstybės finansus bei suteikia skaidrumo, veikia kaip korupcijos prevencijos priemonė. Sukūrusi tokios plačios apimties svetainę Lietuva tampa viena iš daugiausiai finansinių duomenų atveriančių šalių Europoje.

Pirminėje informacinės sistemos „Atviri Lietuvos finansai“ versijoje šiuo metu galima rasti 3 563 viešojo sektoriaus subjektų finansines ataskaitas, 479 valstybės biudžetinių įstaigų biudžeto vykdymo duomenis. Ateityje planuojama šią sistemą papildyti statistiniais, makroekonominiais, demografiniais rodikliais, viešajame sektoriuje dirbančių darbuotojų ir valstybės tarnautojų skaičiais ir kitais duomenimis.

Informacinę sistemą Finansų ministerija sukūrė kartu su partneriais – Informacinės visuomenės plėtros komitetu, Specialiųjų tyrimų tarnyba bei Lietuvos savivaldybių asociacija.

Priemonė 1.1.3 „*gerinti asmenų, dirbančių valstybės tarnyboje, privačių interesų deklaracijų tvarkymą, duomenų teisėtumo kontrolę ir atsakomybės taikymą*“ – **įgyvendinti vėluojama**.
Atsakinga vykdytoja – Vyriausioji tarnybinės etikos komisija. Įgyvendinimo terminas – 2018-12-31.

Priemonė vykdoma įgyvendinant ES finansuojamą projektą „Privačių interesų registro (PINREG) sukūrimas“ Nr.10.1.2.-ESFA-V-916-0012. Projekto finansavimo sutartis pasirašyta tik 2017-12-04.

Institucijų vadovai, naudodamiesi PINREG, galės užtikrinti efektyvesnę tarnybinio elgesio kontrolę, kadangi turės galimybę patogiai sekti deklaruojamus duomenis ir, atsižvelgdami į tai, įgyvendinti interesų konfliktų prevenciją įstaigoje. Taip pat institucijos galės registruoti jose nepriimtus asmenų nusišalinimus, naudotis interesų konfliktų rizikų įvertinimo moduliais. PINREG taip pat padės nustatyti tikslesnį privalančių deklaruoti asmenų skaičių – VTEK automatiškai gaus informaciją iš kitų valstybės registru ir informacinių sistemų. Pasitelkdama PINREG, VTEK turės galimybę atlikti išsamesnes deklaracijų analizes automatizuojant dalį procesų ir suteikiant galimybę vertinti duomenis įvairiais pjūviais, nustatyti rizikos veiksniai. Taigi, PINREG leis užtikrinti, kad sprendimus priimančias asmenys laiku atskleistų savo privačius interesus, o kontrolės institucijoms bus sudaryta galimybė laiku nustatyti ir užkirsti kelią galimiems interesų konfliktams.

Sistema turėtų būti sukurta ir įdiegta 2020 m.

Priemonė 1.1.5 „sukurti neoficialių mokėjimų viešajame sektoriuje (sveikatos priežiūros, policijos, savivaldybių institucijose ir įstaigose) mažinimo ir šalinimo priemonės“ – **priemonė formaliai laikytina įgyvendinta.**

Atsakingi vykdytojai – Sveikatos apsaugos ministerija, Policijos departamentas, Lietuvos savivaldybių asociacija. Įgyvendinimo terminas – 2017-12-31.

Lietuvos savivaldybės asociacijos valdybos 2017-01-19 nutarimu Nr. VN-37 patvirtintos neoficialių mokėjimų savivaldybių institucijose ir įstaigose mažinimo ir šalinimo priemonės, kurias įgyvendina savivaldybės.

Tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenimis, savivaldybių korumpuotumo lygio vertinimas tarp gyventojų ir valstybės tarnautojų faktiškai nekinta. Pvz. 2005 m. savivaldybes, kaip labai korumpuotas, vertino 22 proc. gyventojų, tai 2019 taip manė 23 proc. gyventojų. 2011 m. savivaldybes, kaip labai korumpuotas, įvardijo 30 proc. valstybės tarnautojų, o 2019 m. taip manančių buvo 31 proc.

Nors priemonė formaliai įgyvendinta, tačiau vietos savivalda lieka viena iš rizikingiausių sričių.

Priemonė 1.1.6 „nustatyti viešojo ir privataus sektorių skaidraus bendradarbiavimo būdus ir principus“ – **įgyvendinta.**

Atsakingos vykdytojos – Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Lietuvos savivaldybių asociacija. Įgyvendinimo terminas – 2017-12-31.

2010–2015 m. laikotarpiu CPVA įkurtas atskiras Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės kompetencijų centras, teikiantis metodinę ir konsultacinę pagalbą. 2015-01-01 CPVA deleguota Viešojo ir privataus sektorių partnerystės (toliau – VPSP) investicijų projektų, partnerystės klausimynų ir pirkimo dokumentų vertinimo funkcija. Nuo 2018-01-01 įsigaliojo Investicijų bei Koncesijų įstatymų pakeitimai, kurių pagrindu CPVA suteikta funkcija teikti išvadą dėl VPSP projekto socialinės ekonominės naudos.

Parengti 7 metodinių leidinių paketai⁶⁹, apmokyti 1 186 viešojo sektoriaus darbuotojai, suteikta techninė ir ekspertinė pagalba 16 individualių VPSP projektų ir t. t.

2018-07-25 Vyriausybės nutarimu Nr. 730 atnaujinta ir išplėsta VPSP projektų komisijos sudėtis: komisija papildyta Viešųjų pirkimų tarnybos atstovu.

Supaprastintos VPSP projektų rengimo ir tvirtinimo procedūros.

Nustatyta, kad CPVA įvertins partnerystės projekto socialinę ekonominę naudą ir galimybę projektą įgyvendinti partnerystės būdu bei teiks išvadą dėl projekto socialinės ekonominės naudos, o Finansų ministerija teiks išvadą dėl partnerystės sutarties projekto finansinių sąlygų vertinimo fiskalinės drausmės reikalavimų požiūriu.

⁶⁹ Prieiga internete: <http://www.ppplietuva.lt/teisine-metodine-informacija/metodiniai-dokumentai/>

Nors ataskaitiniu laikotarpiu taikytos teisėkūros ir metodinio vadovavimo priemonės, skirtos koncesijų ir kitų viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės formų skaidrinimui vertintinos teigiamai, korupcijos ir (arba) sprendimų, kurių atitikimas viešajam interesui abejotinas, priėmimo rizika išlieka. Tai ypač pasakytina apie vietos savivaldos lygmeniu priimamus sprendimus dėl nekilnojamojo turto (pvz., autobusų stočių, šilumos tiekimui naudojamų objektų ir pan.) perleidimo, koncesijos, investavimo ir pan.

Priemonė 1.1.9 „*tobulinti biudžetinių įstaigų vadovų veiklos rezultatų vertinimo teisinį reguliavimą, siekiant užtikrinti didesnę viešumą*“ – **įgyvendinta**.

Atsakinga vykdytoja – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2018-12-31.

Įtvirtintos biudžetinių įstaigų darbuotojų kasmetinės veiklos vertinimo ir skatinimo nuostatos. Patvirtintas Valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų veiklos vertinimo tvarkos aprašas.

Valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo įstatymo 14 str. įtvirtintos biudžetinių įstaigų darbuotojų kasmetinės veiklos vertinimo ir skatinimo nuostatos. Įstatymo 14 str. įtvirtinta pareiga biudžetinių įstaigų vadovams nustatytas metines užduotis, siektinus rezultatus ir vertinimo rodiklius skelbti vadovą į pareigas priimančio asmens ir biudžetinės įstaigos, kurioje eina pareigas vadovas, interneto svetainėje. 2017-04-05 Vyriausybės nutarimu Nr. 254 patvirtintas Valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų veiklos vertinimo tvarkos aprašas.

Priemonė 1.1.10 „*viešai skelbti informaciją apie valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų tarnybines komandiruotes ir nurodyti komandiruotės tikslą, išlaidas bei rezultatą*“ – **įgyvendinta**.
Atsakingas vykdytojas – Valstybės tarnybos departamentas. Įgyvendinimo terminas – 2015-12-31.

Duomenys apie tarnybines komandiruotes viešinami.

Nuo 2016-01-01 duomenys apie tarnybines komandiruotes viešinami Valstybės tarnybos portale adresu: <http://portalas.vtd.lt/lt/4/vtd-web-servisai/vtdkomandiruoteslist-598.html>.

Valstybės tarnybos departamento direktoriaus 2016-02-04 įsakymu Nr. 27V-22 pakeistuose Valstybės tarnybos valdymo informacinės sistemos (VATIS) nuostatuose nustatyta, kad joje turi būti saugomi ir tvarkomi įstaigos dirbančiųjų tarnybinių komandiruočių duomenys (tikslas, pradžios data, pabaigos data, sprendimo numeris ir data, išvykimo vieta, su tarnybine komandiruote susijusios išlaidos, rezultatas).

Priemonė 1.1.11 „*viešai skelbti informaciją apie tarnybinių automobilių naudojimą valstybės ir savivaldybių įstaigose*“ – **įgyvendinta**.

Atsakingos vykdytojos – Susisiekimo ministerija, Lietuvos savivaldybių asociacija. Įgyvendinimo terminas – 2015-12-31.

Informacija apie naudojamus tarnybinius automobilius viešinama.

Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėse informacija apie naudojamus tarnybinius automobilius viešinama.

Vyriausybės 2016-06-22 nutarimu Nr. 642 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-04-18 nutarimo Nr. 480 „Dėl Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ numatyta pareiga valstybės ir savivaldybių

institucijoms ir įstaigoms interneto svetainės skyriaus „Administracinė informacija“ srityje „Tarnybiniai lengvieji automobiliai“ skelbti informaciją apie įstaigos naudojamus tarnybinius lengvuosius automobilius (gamybinę markę ir modelį, spalvą, valstybinį registracijos numerį), kuriuos pagal Pavyzdines tarnybinių lengvųjų automobilių naudojimo biudžetinėse įstaigose taisykles, patvirtintas Vyriausybės 2009-05-27 nutarimu Nr. 543 „Dėl Pavyzdinių tarnybinių lengvųjų automobilių naudojimo biudžetinėse įstaigose taisyklių patvirtinimo“, privaloma žymėti.

Vyriausybės 2020-01-29 nutarimu Nr. 70 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998-11-17 nutarimo Nr. 1341 „Dėl tarnybinių lengvųjų automobilių biudžetinėse įstaigose“ pakeitimo“ nustatyta, kad biudžetinių įstaigų automobilius valdys Vidaus reikalų ministerijai (VRM) pavaldi institucija, jų judėjimas bus sekamas nuotoliniu būdu.

Priemonė 1.1.12 „*sukurti ir įdiegti Valstybės ir savivaldybių turto pardavimo elektroninio aukciono informacinę sistemą*“ – **įgyvendinta.**

Atsakingi vykdytojai – VĮ Registrų centras, Teisingumo ministerija, Ūkio ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2018-12-31.

Sukurtos ir įgyvendintos elektroninių varžytynių ir aukcionų paslaugos į bendrą elektroninę erdvę sujungia skirtingų organizacijų teikiamas aukcionų paslaugas ir yra pasiekiamos interneto svetainėje www.evarzytynes.lt.

Priemonė įvykdyta VĮ Registrų centrai įgyvendinus Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis finansuotą projektą „Dalyvavimo vykdymo procese, varžytynių ir aukcionų e. paslaugų sukūrimas“ Nr. VP2-3.1-IVPK-14-K-01-012.

Nuo elektroninės paslaugos sukūrimo įvyko apie 16 tūkst. varžytynių ir aukcionų, kuriuose turto parduota už maždaug 450 mln. eurų.

Įgyvendintos priemonės užtikrina parduodamo turto kainos atitiktį rinkos kainai, didesnę turto paklausą bei šių procesų skaidrumą.

Priemonė 1.1.14 „*didinti vizų išdavimo skaidrumą, gerinti šios paslaugos teikimo kokybę*“ – **įgyvendinta.**

Atsakinga vykdytoja – Užsienio reikalų ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2017-12-31.

Reglamentuotas sprendimo bendradarbiauti ar nebendradarbiauti su komerciniais tarpininkais priėmimo mechanizmas. Padidintas vizų prašymų pateikimo prieinamumas, šios paslaugos kokybė.

2017-04-06 priimtas vidaus reikalų ir užsienio reikalų ministrų įsakymas Nr. 1V-269/V-74 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro 2004-09-03 įsakymo Nr. 1V-280/V-109 „Dėl Kvietimo patvirtinimo, dokumentų vizai gauti pateikimo, konsultacijų vykdymo, vizos išdavimo ar atsisakymo ją išduoti, jos pratęsimo ar atsisakymo ją pratęsti, jos panaikinimo ir Šengeno vizos atšaukimo, taip pat komercinių tarpininkų akreditavimo ir išorės paslaugų teikėjų pasirinkimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ ir Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro 2017-08-21 įsakymas Nr. V-176 „Dėl Komisijos dėl bendradarbiavimo su komerciniais tarpininkais sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“. Įsakymais aiškiai reglamentuotas sprendimo bendradarbiauti ar nebendradarbiauti su komerciniais tarpininkais priėmimo mechanizmas.

Gerinant paslaugų teikimo kokybę 2015–2017 m. atidarytas 31 vizų išdavimo centras. Tokiu būdu padidintas vizų prašymų pateikimo prieinamumas, šios paslaugos teikimo kokybė – pareiškėjai prašymus vizai gauti gali pateikti jiems patogioje vietoje, pagal aiškiai nurodytus reikalavimus ir

fiksuotą aptarnavimo mokestį, išvengiama eilių ir galimybės tiesiogiai paveikti sprendimą priimančią konsulinį pareigūną.

Priemonė 2.1.2 „*parengti antikorupcinės aplinkos viešajame ir privačiame sektoriuose kūrimo ir įgyvendinimo vadovą – įgyvendinta.*

Atsakingos vykdytojos – Specialiųjų tyrimų tarnyba, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Ekonomikos ir inovacijų ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

Antikorupcinės aplinkos viešajame sektoriuje kūrimo ir įgyvendinimo vadovas parengtas ir paskelbtas viešai⁷⁰.

2017 m. šis vadovas STT interneto svetainėje paskelbtas ir anglų kalba. 2018 m. vadovas buvo atnaujintas.

Antikorupcinės aplinkos viešajame sektoriuje kūrimo ir įgyvendinimo vadovas skirtas padėti atpažinti ir tinkamai valdyti korupcijos riziką viešajame sektoriuje; stiprinti pilietiškumą ir netoleranciją korupcijai; skatinti nedaryti korupcinio pobūdžio teisės pažeidimų; diegti skaidrus ir sąžiningo elgesio standartus; skleisti gerąją antikorupcinės aplinkos kūrimo patirtį; motyvuoti kurti korupcijai atsparią aplinką valstybės ir savivaldybių įstaigose.

Priemonė 2.2.2 „*nustatyti prievolę deklaruoti turtą, apie kurį mokesčių administratorius neturi galimybės gauti informacijos iš kitų šaltinių, Lietuvos gyventojams, kurie neturi pareigos deklaruoti turtą – įgyvendinta.*

Atsakinga vykdytoja – Finansų ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2015-12-31.

Priimtos Mokesčių administravimo įstatymo nuostatos, įsigaliojusios nuo 2016-01-01 (2015-06-25 Nr. XII-1897), reikšmingai praplėtė mokesčių administratoriui svarbios informacijos apie asmenų turtą ir pajamas šaltinių aprėptį bei sugriežtino turto ir pajamų įsigijimo pagrįstumo kontrolę ir kt.

Priemonės turinys išplėstas 2017-12-07 priėmus Gyventojų turto deklaravimo įstatymo pataisą (Nr. XIII-854), kuriomis praplečiamas turtą ir pajamas privalančių deklaruoti bei viešinti asmenų sąrašas, įtraukiant į jį akcinių bendrovių, kurių akcininkė yra valstybė ar savivaldybė, biudžetinių įstaigų ir viešųjų įstaigų, kurių steigėja ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, vadovų pavaduotojus ir jų šeimos narius, strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių savivaldybės įmonių ir akcinių bendrovių bei nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių vadovus ir jų šeimos narius.

Priemonė 2.2.4 „*vykdyti korupcijos ir sukčiavimo prevencijos priemonės ir veiksmus Europos Sąjungos fondų lėšų panaudojimo srityje*“ – **įgyvendinta.**

Atsakingos vykdytojos – Finansų ministerija, Žemės ūkio ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Generalinė prokuratūra, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, Specialiųjų tyrimų tarnyba. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

2016 m. Specialiųjų tyrimų tarnyba įvertino korupcijos rizikos veiksnius skirstant ES struktūrinių fondų paramą. Finansų ministerija, atsižvelgdama į Specialiųjų tyrimų tarnybos pateiktą ir kitą informaciją 2016 m. parengė kovos su korupcija ir sukčiavimu priemonės ir rekomendacijas, kurios atnaujinamos kiekvienais metais, atsižvelgiant į nustatytas rizikas.

⁷⁰ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/doclib/ib820fjvzlzqhn5ssgfuzyhrkqadzzrkz>.

2017–2019 m. Specialiųjų tyrimų tarnyba atliko 68 antikorpucinius teisės aktų, reglamentuojančių ES paramos lėšų panaudojimą, vertinimus, 4 korupcijos rizikos analizes bei pateikė atitinkamas rekomendacijas ir pasiūlymus, kaip valdyti rizikas.

Prie priemonės įgyvendinimo prisideda ir Valstybės kontrolės atlikti ES paramos fondų lėšų administravimo ir panaudojimo auditai⁷¹.

Nors, siekiant skaidraus ir racionalaus Europos Sąjungos fondų lėšų naudojimo, kompleksškai taikytos tiek korupcijos prevencijos, tiek ir kitos priemonės, manytina, kad rizikų šioje srityje išlieka. Tai pasakytina tiek apie ES fondų lėšomis finansuojamiems projektams įgyvendinti skirtus viešuosius pirkimus, tiek ir apie pačių projektų administravimo veiklą.

Rizikos nustatytos tiek Specialiųjų tyrimų tarnybos atliktose korupcijos rizikos analizėse, tiek ir Valstybės kontrolės 2019 ir 2020 m. audito išvadose.

Nustatytos korupcijos rizikos ir sociologinių tyrimų rezultatai viešojo administravimo, valstybės tarnybos ir turto valdymo srityse

Valstybės valdomas nekilnojamojo turto nuoma

Teisingumo sistemoje atlikto audito metu nustatyta, kad viena iš įkalinimo įstaigų išnuomojo valstybės turtą privačiam juridiniam asmeniui už 6,6 karto mažesnę nei rinkos kainą. Šio audito metu taip pat buvo nustatyta, kad valstybės turtu privatus juridinis asmuo pradėjo naudotis iki nuomos konkurso sąlygų paskelbimo, o naudojamas plotas buvo tris kartus didesnis nei buvo išnuomotas. Specialiųjų tyrimų tarnybos atliktos korupcijos rizikos analizės⁷² ir kita informacija leidžia teigti, kad valstybės ir savivaldybių turto nuomos sandorių, kurių atitikimas viešajam interesui abejotinas, gali būti ir daugiau.

Valstybės valdomų įmonių turto valdymas

Valstybės valdomoms bendrovėms įstatymai nenustato nuosavybės teise priklausančio turto valdymo ir disponavimo tvarkos. Turto pardavimo ar nuomos tvarkas rengia ir tvirtina pačios bendrovės. Korupcijos pasireiškimo tikimybė didėja dėl neaiškaus pradinės turto pardavimo kainos nustatymo proceso, netinkamo pardavimo būdo pasirinkimo, viešai prieinamos informacijos apie parduodamą ar nuomojamą turtą nebuvimo, ypač kai turtas parduodamas tiesiogiai dėl konkretaus turto įsigijimo besikreipiantiems asmenims⁷³.

Pasitaiko, kai draudžiamas sandoris įforminamas prisidengiant kita, leidžiama, sutartimi⁷⁴.

Korupcijos rizikos analizėje, atliktoje Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos⁷⁵ (toliau – ŠMSM) veiklos srityje, nustatyta, kad ŠMSM, priimdama dalininkus į viešąsias įstaigas, nekelia jiems jokių reikalavimų, konkrečių atrankos kriterijų nėra. Nepakankamai atsakingai bei skaidriai

⁷¹Prieiga internete: https://www.vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=24780

Prieiga internete: https://www.vkontrole.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=1

⁷² Prieiga internete: https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/03/kra_ligoninese.docx

⁷³ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/naujienos/7464/analizuota-su-kokiomis-korupcijos-rizikomis-susiduria-valstybes-valdomos-bendroves:2620>

⁷⁴ Prieiga internete: https://www.stt.lt/documents/kra_2018/KRA_VVI2_turto_valdymo_sirtyje.pdf

⁷⁵ Prieiga internete: https://www.stt.lt/data/public/uploads/2020/01/kra_smm_vsi.docx

atrenkant ir priimant dalininkus į viešąją įstaigą didėja korupcijos rizika valdant viešosios įstaigos turta, ypač nekilnojamąjį.

Dalyje savo viešųjų įstaigų ŠMSM, kaip jų steigėja, neturi sprendžiamojo balso jokiais viešosios įstaigos veiklos klausimais (nes visi dalininkai turi vienodą balsų skaičių). Todėl susidaro palankios sąlygos elgtis nesąžiningai ir neskaidriai kitiems viešosios įstaigos dalininkams, suinteresuotiems sprendimų priėmimu ar jų nepriėmimu.

Analitinės antikorupcinės žvalgybos metu taip pat nustatyta, kad valstybės įmonė veiklai vykdyti iš investicinio fondo įmonės išsinuomojo 5000 kv. m ploto administracines patalpas, už kurias pagal nuomos sutartį valstybės įmonė sumokėjo 5 mln. Eur nuomos mokesčio. Pažymėtina, kad šios įstaigos vadovas, investavęs į investicinį fondą – patalpų nuomotoją, vėliau gavo investicinę grąžą.

Kaip atskira valstybės turto valdymo probleminė sritis išskirtina valstybinės žemės nuoma ir pardavimas lengvatinėmis sąlygomis (be aukciono), kai teisė įsigyti ar išsinuomoti valstybinę žemę grindžiama asmenų, kuriems nuosavybės ar nuomos teise priklausančiais statiniais ar įrenginiais ši žemė užstatyta, poreikiu šiuos statinius ar įrenginius naudoti pagal jų tikslinę paskirtį⁷⁶.

Tiek galiojantis teisinis reglamentavimas, tiek ir susiklosčiusi jo taikymo praktika sudaro sąlygas asmenims, įgijusiems teisę valstybinę žemę nuomotis ar pirkti be aukciono, ja naudotis mokant gerokai mažesnę nei rinkos nuomos mokesťį ar kainą, keisti tikslinę žemės naudojimo paskirtį ar būdą, statyti naujus statinius ir pan., t. y. lengvatinėmis sąlygomis išnuomota ar įsigyta valstybine žeme naudotis priešingai Žemės įstatymo nuostatų, reguliuojančių valstybinės žemės sklypų nuomą ar pardavimą lengvatine tvarka be aukciono, tikslams, ką patvirtina ir suformuota ilgametė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika⁷⁷.

Dažnai stebimi atvejai, kai įsigyjamų statinių ar įrenginių būklė kelia abejonių dėl galimybių ir ketinimų juos naudoti pagal tikslinę paskirtį (pvz., kai jie yra sudegę, sunykę ar pan.), tačiau, nepaisant to, pasinaudojant tokių statinių ar įrenginių savininko ar nuomininko statusu, įgyjama teisė lengvatinėmis sąlygomis išsinuomoti ar įsigyti valstybinę žemę⁷⁸.

Ypač atkreiptinas dėmesys į teisėkūros iniciatyvas, kuriomis siekiama susiklosčiusią ydingą praktiką įtvirtinti įstatymų lygmeniu.⁷⁹

2.7.1. Išvados ir pasiūlymai viešojo administravimo, valstybės tarnybos ir turto valdymo srityse

Bendriausiais vertinimais, gyventojų korupcinė patirtis mažėja – per pastaruosius 12 mėn. kyši davė 10 proc. gyventojų, 2016 m. tokių buvo 16 proc., 2014 m. – 24 proc.

⁷⁶ Prieiga internete:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/76ee43a13f0a11e98893d5af47354b00?positionInSearchResults=0&searchModelUID=e54a45f8-0b7a-459d-9cfe-7472e5826bed>

⁷⁷ Prieiga internete:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/1b36a772521c11eaac56f6e40072e018?positionInSearchResults=3&searchModelUID=25ffc088-0b50-455c-8564-39e773019fe5>

⁷⁸ Prieiga internete:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/2cd08820d06c11e9a4c8c3d3af57ad27?positionInSearchResults=0&searchModelUID=6ac67277-a3d6-4468-b5e6-cb72db663012>

⁷⁹ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/naujienos/7464/zemes-istatymo-pakeitimai-iteisintu-ydingas-nuostatas-del-valstybines-zemes-nuomos-ir-pardavimo-be-aukciono:2893>

Kalbant apie institucijų antikorupcinę aplinką pastebėtina, kad vienas iš penkių valstybės tarnautojų mano, kad jų darbovietė nėra atspari korupcijai – teigia, kad korupcija jų darbovietėje yra iš dalies (19 proc.) arba labai (1 proc.) paplitusi.

Valstybės tarnautojų ir įmonių vadovų vertinimu, labiausiai paplitusios korupcijos formos yra tos, kurios tiesiogiai susiję su viešųjų ir privačių interesų derinimo trūkumais.

Europos komisijos „Šalies ataskaita Lietuvai 2019“⁸⁰ taip pat atkreiptas dėmesys į interesų konfliktų valdymo trūkumus Lietuvoje. Pastebima, kad Vyriausioji tarnybinės etikos komisija neturi galimybės nustatyti kurie tarnautojai nedeklaravo savo interesų, ir dėl to išlieka galima nepastebėtų interesų konfliktų rizika.

Apibendrinus 2015 – 2019 m. laikotarpio TVP įgyvendinimo patirtį bei duomenis apie viešojo administravimo, valstybės tarnybos ir turto valdymo srityse išliekančius korupcijos rizikos veiksnius, siūlytina:

- tęsti vėluojančių priemonių, skirtų viešųjų ir privačių interesų konfliktų veiksmingesniam valdymui užtikrinti, įgyvendinimą;
- tęsti pasiteisinusias priemones, susijusias su viešojo sektoriaus finansinių ir kitų duomenų atvėrimu;
- tęsti pasiteisinusias priemones, susijusias su valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų žinių profesinės etikos ir interesų konfliktų valdymo srityse tobulinimu;
- svarstyti įstatymų pakeitimus, kuriais būtų nustatyta proporcija tarp steigėjų (dalininkų) įnašo ir jų įgyjamų teisių ir pareigų viešosios įstaigos valdyme ir (arba) įtvirtinamas klausimų, kuriais valstybės ar savivaldybės įstaigos, kaip steigėjos ar dalininkės, balsas yra lemiamas, sąrašas;
- įgyvendinti priemones, kurios sustiprintų vidaus ir išorės (taip pat ir visuomenės bei žiniasklaidos) kontrolės procesus vietos savivaldos lygmeniu (šios ataskaitos 2.1.1 dalis);
- tęsti priemones, skirtas viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės skaidrinimui ir viešojo intereso prioriteto įgyvendinant VPSP projektus užtikrinimui;
- tobulinti esamą valstybės ar savivaldybės nekilnojamojo turto pardavimo ir pagal tokį sandorį įgyjamos teisės į valstybinės žemės sklypą realizavimo tvarką, kad būtų užkirstas kelias formaliais pagrindais įgyti teisę į valstybinės žemės sklypą ir jame vykdyti su pirmine paskirtimi ar naudojimo būdu nesusijusią veiklą, kad parduodamo nekilnojamojo turto kaina ir (ar) jam eksploatuoti skirto žemės sklypo nuomos arba pardavimo kaina būtų nustatoma atsižvelgiant į nekilnojamojo turto plėtros potencialą;
- diegti priemones (įskaitant susijusias su darbo apmokėjimu), kurios skatintų viešojo sektoriaus įstaigų ir įmonių vadovus kurti korupcijai atsparią aplinką.

⁸⁰ Prieiga internete: eur-lex.europa.eu

2.8. Privatus sektorius

TVP numatytos 3 priemonės, kurios prisideda prie korupcijos šioje srityje mažinimo, iš kurių 1-a priemonė įgyvendinam vėluojant, 2 priemonės įgyvendintos.

Priemonė 1.1.4 „*viešai ir neatlygintinai skelbti duomenis apie viešosios informacijos rengėjus ir skleidėjus, juridinio asmens akcininkus, vadovus, leidinius, pajamas ir pajamų šaltinius, išlaidas ir naudos gavėjus, skatinant visuomenės informavimo priemonių viešumą ir skaidrumą*“ – **įgyvendinti vėluojama.**

Atsakingas vykdytojas – Teisingumo ministerija kartu su VI „Registrų centras“, Kultūros ministerija Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba. Įgyvendinimo terminas – 2017-12-31.

Pareiga Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų informacinėje sistemoje skelbti duomenis apie viešosios informacijos rengėjus ir skleidėjus, juridinio asmens akcininkus, vadovus, leidinius, pajamas ir pajamų (iš viešojo sektoriaus) šaltinius bei kitą informaciją nustatyta 2018-01-12 priėmus Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymą Nr. XIII-983.

Priemonės įgyvendinimui aktualios Visuomenės informavimo įstatymo 24 straipsnio nuostatos įsigaliojo 2019-01-01. 2017-12-04 su Europos socialinio fondo agentūra pasirašyta Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų duomenų registravimo informacinės sistemos (VIRIS) kūrimo finansavimo sutartis Nr. 10.1.2-ESFA-V-916-01-0011. Planuojama VIRIS kūrimo ir diegimo darbų pabaiga 2020 m. III ketvirtis.

Priemonė 2.1.2: *parengti antikorupcinės aplinkos viešajame ir privačiame sektoriuose kūrimo ir įgyvendinimo vadovą*“ – **įgyvendinta.**

Atsakingas vykdytojas – Specialiųjų tyrimų tarnyba, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, Švietimo, moksli ir sporto ministerija, Ekonomikos ir inovacijų ministerija. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

Antikorupcinės aplinkos kūrimo ir įgyvendinimo vadovas privačiam sektoriui parengtas ir paskelbtas viešai⁸¹. 2017 m. vadovas STT tinklalapyje paskelbtas ir anglų kalba. 2018 m. vadovas buvo atnaujintas.

Antikorupcinės aplinkos kūrimo ir įgyvendinimo vadovas yra praktinio taikymo metodinė priemonė Lietuvos verslo organizacijoms, kurio tikslas padėti kurti korupcijai atsparią verslo aplinką, didinti verslo skaidrumą ir atsakingumą; didinti korupcijos daromos žalos suvokimą verslo sektoriuje ir paskatinti imtis aktyvių priemonių kovojant su šiuo reiškiniu; patarti, kaip nustatyti korupcijos rizikas, kokių priemonių imtis ir kaip jas įgyvendinti, kad šios rizikos būtų valdomos; šviesti verslą apie korupcijos teisinį reglamentavimą, informuoti apie gresiančią atsakomybę už korupcinio pobūdžio veikas tiek darbuotojams, tiek verslo organizacijai, pasidalinti konkrečiais praktiniais korupcinio pobūdžio veikų pavyzdžiais.

⁸¹ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/korupcijos-prevencija/mokomoji-medziaga/antikorupcines-aplinkos-kurimas-privaciam-sektoriuje/7454>

Priemonė 2.3.1 „įvertinti, ar teisės aktuose įtvirtintas Lietuvos Respublikos tarptautinius ir Europos Sąjungos įsipareigojimus atitinkantis korupcijos viešajame ir privačiame sektoriuose kriminalizavimas“ – **formaliai laikytina įgyvendinta.**

Atsakingas vykdytojas – Lietuvos teisės institutas, Teisingumo ministerija, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Generalinė prokuratūra. Įgyvendinimo terminas – 2017-12-31).

Lietuvos teisės institutas 2016-05-12 parengė mokslinę išvadą dėl korupcijos viešajame ir privačiame sektoriuose kriminalizavimo suderinamumo su Lietuvos Respublikos priimtais tarptautiniais ir Europos Sąjungos įsipareigojimais.

Kaip su aptariama priemone iš dalies susiję paminėtini 2017-06-01 priimti Baudžiamojo kodekso pakeitimai, susiję su valstybės valdomų įmonių baudžiamąją atsakomybe, kaltės klausimais, užsienio valstybės ir užsienio valstybės tarnautojų apibrėžimais, papirkimo nusikaltimo atskirų elementų paaiškinimais ir išplėtimu.

Korupcijos, kaip kliūtis verslui, mažėjimas

Kalbant apie privataus sektoriaus antikorupcinę aplinką, atkreiptinas dėmesys į korupcijos kaip kliūtis verslui veikti Lietuvoje mažėjimą. Remiantis Europos Komisijos inicijuojamo tyrimo „Flash Eurobarometer Nr. 482 Verslo požiūris į korupciją ES“ rezultatais, reikšmingai sumažėjo korupcijos kaip problemos vykdant verslą Lietuvoje reikšmė ir dauguma Lietuvos verslo atstovų korupcijos nelaiko kliūtimi plėtojant veiklą⁸².

Vis dėlto, tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ rezultatai atskleidžia reikšmingos dalies įmonių vadovų korupcijos toleravimą: 2019 m. duomenimis, norėdami išspręsti savo problemas kyši galimai duotų vienas iš trijų įmonių vadovų.⁸³

Nustatytos korupcijos rizikos ir sociologinių tyrimų rezultatai privačiame sektoriuje

Pastebėtina ir tai, kad, remiantis naujausiais LKŽ duomenimis, nuo 2014 m. stebima tam tikra stagnacija verslo antikorupcinio potencialo augimo srityje, o kai kurie rodikliai per pastaruosius penkerius metus net ir pablogėjo. Pvz., verslo įmonių vadovų, kurie norėtų dalyvauti antikorupcinėje veikloje, dalis sumažėjo nuo 21 proc. 2014 m. iki 10 proc. 2019 m.

Korupcinio pobūdžio rizikos sporto srityje

2019 m. aiškiai reglamentuotos ir paskirstytos atsakomybės už didelio meistriškumo sporto organizacijų bei atskirų sporto projektų finansavimą iš valstybės biudžeto, tačiau korupcijos požiūriu vis dar problematiškos išlieka savivaldybių ir privačių bendrovių paramos teikimo sporto organizacijoms bei šio finansavimo panaudojimo veiklos:

⁸² Korupciją kaip problemą vykdant verslą Lietuvoje įvardino 15 proc. įmonių vadovų. Lyginant su 2017 m. šis rodiklis yra 6 proc. mažesnis, o lyginant su 2015 m. rezultatu, rodiklis yra sumažėjęs beveik du kartus (2015 m. – 28 proc.). Tarp 28 valstybių Lietuva atsiduria 8 vietoje kaip šalis, kurioje korupcija mažiausiai aktuali plėtojant verslą. Taigi Lietuva lenkia ES vidurkį (37 proc.), o vertinant Lietuvą tarp kaimyninių valstybių, pastebėtina, kad rodiklis geresnis nei Lenkijoje (27 proc., 12 vieta) ir Latvijoje (19 proc., 9 vieta), bet Estijos verslo aplinka šiuo aspektu išlieka palankesnė (9 proc., 2 vieta).

⁸³ 9 proc. nurodė, kad duotų kyši, 24 proc. – priklausomai nuo aplinkybių.

- Tarp dosniausių sporto klubų rėmėjų patenka būtent tos bendrovės, kurios gavo „naudos“ iš atitinkamų savivaldybių administracijų – jos laimėjo daug ir / arba didelės vertės viešųjų pirkimų konkursų arba joms buvo išduota daug ir/arba sudėtingų statinių statybą leidžiančių dokumentų. Tai suponuoja, kad remiant sporto klubus gali būti siekiama atsidėkoti savivaldybių sprendimų priėmėjams už priimtus naudingus sprendimus ir/arba tikimasi sulaukti analogiškų sprendimų ateityje.

- Savivaldybių politikai taip pat gali būti paperkami pačių sporto klubų atstovų, kad savivaldybės skirtų finansavimą sporto klubams iš savo biudžetų;

- Sporto organizacijos nėra įpareigosotos atsikaityti prieš visuomenę už visą jų gaunamą finansavimą. Tai neretai nulemia sporto organizacijų uždaramą, neskaidrumą ir veiklos nekontroliuojamumą bei gali sudaryti sąlygas atskirų asmenų nesąžiningam pasipelnymui organizacijų gaunamos paramos sąskaita. Šią riziką dar labiau sustiprina stebimas abejotinos reputacijos asmenų siekis valdyti sporto organizacijas;

- Korupcijos požiūriu jautriausia sporto sritimi yra sporto organizacijų gaunamo finansavimo nesąžiningas panaudojimas ir / ar pasisavinimas.

Valstybė iš sporto organizacijų gali reikalauti atsiskaityti tik už finansavimą, gautą iš viešųjų finansų, o duomenimis apie sporto organizacijų gaunamą finansavimą iš kitų šaltinių, kuris tam tikrais atvejais net dešimtis kartų viršija finansavimą iš viešųjų biudžetų (pavyzdžiui, Lietuvos futbolo federacija iš Lietuvos biudžeto gauna 50 kartų mažesnę finansavimą negu iš FIFA ir UEFA kartu sudėjus), praktiškai nedisponuoja.

2.8.1 Išvados ir pasiūlymai dėl korupcijos privačiame sektoriuje

Atsižvelgiant į šalies tarptautinius įsipareigojimus bei į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimus dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 230 straipsnio apimties ir taikymo, valstybės teisiniame reguliavime matyti problema pasireiškianti tuo, kad ne visi privataus sektoriaus subjektai gali būti korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų subjektai. Siūlytina svarstyti galimybes kriminalizuoti korupciją privačiame sektoriuje, siekiant, kad Lietuvos teisinis reguliavimas derėtų su tarptautiniais standartais bei pabrėžiant kovos su korupcija svarbą ne tik viešajame, bet ir privačiajame sektoriuje.

57% apklaustųjų įmonių atstovų teigė, kad įmonė neturi vidinio elgesio kodekso, 59% atstovų teigia, kad įmonė neskatina darbuotojų pranešti apie galimas korupcines veiklas 84% teigia, kad įmonėje nėra rengiami antikorupciniai mokymai. Verslo atstovų skatinimas aktyviau įsitraukti į antikorupcines veiklas padėtų Lietuvoje kurti skaidresnio ir sąžiningesnio verslo kultūrą. Todėl kartu su korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimu taikytinos šveitimo ir kitos „minkštosios“ priemonės, nukreiptos į verslo subjekto antikorupcinio potencialo ugdymą.

3. Antikorupcinis švietimas

Antikorupcinis švietimas yra horizontali veiklos sritis, skirta korupcijos rizikai mažinti visose aukščiau nurodytose srityse.

TVP numatytos 5 priemonės, skirtos antikorupciniam švietimui. Visos priemonės įgyvendintos.

Priemonė 1.1.8 „*didinti korupcijos prevencijos ir korupcijos tyrimo specialistų žinias ir gebėjimus*“ - **įgyvendinta.**

Atsakingas vykdytojas – Specialiųjų tyrimų tarnyba, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija. Įgyvendinimo terminas - 2019-12-31.

2017 - 2019 m. apmokyta 980 korupcijos prevencijos specialistų ir įstaigų vadovų. 45 STT pareigūnai dalyvavo mokymuose ir pažintiniuose vizituose užsienyje.

Tinkama vadovų ar jų įgaliotų asmenų antikorupcinė kompetencija yra viena iš sąlygų efektyvesnei korupcijos prevencijai ir jos koordinavimui, vieningos praktikos formavimui. Tikslingi mokymai, kompetencijų stiprinimas padeda ugdyti antikorupcines nuostatas bei įgyvendinti korupcijos prevencijos tikslus.

Priemonė įgyvendinta realizavus projektą „Viešojo sektoriaus įstaigų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimas antikorupcinės aplinkos kūrimo ir korupcijos prevencijos priemonių vykdymo srityse“ Nr.10.1.2-ESFA-V-916-01-0003. 2017-2019 m. apmokyti 980 korupcijos prevencijos specialistų ir įstaigų vadovų.

Priemonė 6.1.1 „*peržiūrėti ir atnaujinti antikorupcinio švietimo programas, skatinti korupcijos prevencijos iniciatyvas ir jų viešinimą*“ – **įgyvendinta.**

Atsakingi vykdytojai - Švietimo ir mokslo ministerija, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, Lietuvos savivaldybių asociacija, Teisingumo ministerija, savivaldybės, kiti. Įgyvendinimo terminas – 2018-12-31.

Ugdymo plėtotės centras (nuo 2019-09-01 Nacionalinė švietimo agentūra) išanalizavo anksčiau sukurtas mokinių antikorupcinio ugdymo priemones ir įvertinęs, kokios antikorupcinio ugdymo temos mokiniams yra aktualios, atnaujino ir papildė antikorupcinio mokinių ugdymo medžiagą.

Nuo 2019-01-01 skaitmeninių mokymo priemonių elektroninėje erdvėje įsteigta ir nuolat papildoma skiltis „Medžiaga apie antikorupcinį ugdymą“⁸⁴.

2018 m. patikslintas mokytojams skelbiamų temų ir potemių, kurias galima taikyti mokinių antikorupciniam ugdymui, sąrašas⁸⁵.

Mokymo priemonių elektroninėje erdvėje 2019-03-05 pradėtos vykdyti tiesioginės „Mokytojo TV“ transliacijos tema: „Antikorupcinio ugdymo galimybės bendrojo ugdymo mokykloje“⁸⁶.

2019–2020 ir 2020–2021 mokslo metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendruosiuose planuose numatytos antikorupcinio ugdymo galimybės mokykloje naudojant

⁸⁴ <https://duomenys.ugdome.lt/?/mm/dorinis/med=13/908>

⁸⁵ <https://sodas.ugdome.lt/metodiniai-dokumentai/perziura/8452>
<https://sodas.ugdome.lt/metodiniai-dokumentai/perziura/8450>

⁸⁶ <http://mokytojojtv.blogspot.com/2019/03/antikorupcinio-ugdymo-galimybes.html>

pamokas, skirtas neformaliai švietimui, mokinio ugdymosi poreikiams tenkinti, mokymosi pagalbai teikti.

Inicijuotas trijų dalių mokinių antikorupciniam ugdymui skirtos elektroninės metodinės priemonės rengimas. Iki 2020 m. I ketvirčio pabaigos bus baigta ir pavišinta pirmoji jos dalis.

2018 m. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai pakvietus savivaldybių mokyklas dalyvauti Projekte „Pažink valstybę“, projektus korupcijos ir jos prevencijos klausimais vykdė 170 mokinių iš 6 šalies mokyklų.

Viešoji įstaiga „Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija“ nuolat skelbia aktualią informaciją korupcijos, kovos su korupcija klausimais: 2016 m. transliuotos 102 laidos, 2017 m. 93 laidos, 2018 m. 107 laidos, o 2019 m. 65 laidos skirtos korupcijos problemoms.

Specialiųjų tyrimų tarnyba sukūrė išmaniems telefonams skirtą programėlę „Pranešk STT“, vartotojai turi galimybę stebėti naujausią statistiką apie skaidrumo būklę Lietuvoje, gauti aktualesias naujienas, teikti pranešimus ir žymėti karštuosius taškus, kur galimai buvo atliktas korupcinis veiksmas. Organizuota akcija „Vokelis ne kyšiams, o Jūsų šventiniams linkėjimams“. Facebook paskyroje parengta šviečiamoji informacinė kampanija apie 20 metų kovos su korupcija kelią; inicijuota diskusija apie dovanos ir kyšio sampratą. Organizuoti informacinė šviečiamoji kampanija: Antikorupcinės aplinkos vadovų viešajame ir privačiajame sektoriuose pristatymas; organizuota Facebook informacinė kampanija apie pranešimo svarbą ir kanalus; antikorupcinio švietimo seminarų kampanija. Vykdyta informacinė antikorupcinė kampanija jaunimui. Siekiant stiprinti moksleivių antikorupcinį sąmoningumą, STT sukūrė interaktyvią antikorupcinio švietimo platformą www.skaidrumozenklelis.lt.

Lietuvos žurnalistų sąjunga kartu su partneriais paskelbė geriausių Lietuvos žurnalistinių darbų konkursą „Skaidrumas – visų mūsų rankose 2018“, kurio nugalėtojai buvo paskelbti Tarptautinės antikorupcijos savaitės metu 2018-12-06.

Tik 2019 m., po daugkartinių raginimų, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija ėmėsi įgyvendinti priemones, skirtas antokurpciniam švietimui ir ugdymui bendro lavinimo mokyklose. Priemonės turi būti tęsiamos ir plėtojamoms, o Švietimo, mokslo ir sporto ministerija būti gerokai aktyvesnė.

Priemonė 6.1.2 „diegti atnaujintas antikorupcinio formaliojo švietimo mokyklose ir neformaliojo švietimo programas į mokomuosius dalykus“ – įgyvendinta.

Atsakingi vykdytojai - Švietimo ir mokslo ministerija, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Krašto apsaugos ministerija, aukštosios mokyklos, neformaliojo švietimo centrai. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31.

Mokymai apie korupciją ir jos prevenciją yra įdiegtai į Lietuvos karo akademijos kariūnų mokymo sistemą. Kauno technologijos universitete sudaryta galimybė išklausti laisvai pasirenkamą modulį „Korupcijos kontrolė ir prevencija“.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija finansavo Lietuvos studentų sąjungos projektą „Akademinių sąžiningumo įvaizdžio formavimas visuomenėje“, skirtą išsiaiškinti nesąžiningų veiklų paplitimą skirtingose aukštosiose mokyklose ir studijų kryptyse ir aukštųjų mokyklų nesąžiningumo prevencijos programų įtaką. Taip pat finansuoti Lietuvos sporto universiteto ir Klaipėdos valstybinės kolegijos projektai „Užslėptos korupcijos apraiškos aukštojo mokslo sistemoje ir jos prevencija“, Lietuvos studentų sąjungos projektas „Akademinių sąžiningumo indeksas“ ir Klaipėdos valstybinės kolegijos projektas „Akademinių sąžiningumas, kaip korupcijos prevencijos prielaida: kolegijų atvejis“.

2019 m. pradėta rengti skaitmeninio turinio neformaliojo suaugusiųjų antikorupcinio švietimo programa. Programos rengimą koordinuoja Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros

centras. Ji bus parengta 2020 m. I ketvirtį ir patalpinta suaugusiųjų mokymosi platformoje <http://www.smis.lt>. Siekiant kuo platesnio šios temos edukacinio turinio prieinamumo suaugusiems, mokymo programa bus skirta mokytis savarankiškai nuotoliniu būdu (supažindinimas su korupcijos reiškiniu, korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikomis, korupcijos pasireiškimo galimybių atsiradimo mažinimo galimybėmis, įstatymų pažeidimais ir pasekmėmis ir kt.).

Siekdama suteikti informacinę pagalbą mokytojams antikorupcinio mokinių ugdymo klausimais, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija 2019 m. organizavo du neformaliojo švietimo renginius.

Tik 2019 m., po daugkartinių raginimų, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija ėmėsi įgyvendinti priemones, skirtas neformaliajam suaugusiųjų antikorupciniam švietimui bei kompetencijos didinimui mokytojams antikorupcinio mokinių ugdymo klausimais. Priemonės turi būti tęsiamos ir plėtojamos, o Švietimo, mokslo ir sporto ministerija būti gerokai aktyvesnė.

Priemonė 6.1.3 „*vykdyti antikorupcinį švietimą tikslinėse visuomenės grupėse, rizikingose viešojo ir privataus sektorių srityse, stiprinti valstybės tarnautojų žinias profesinės etikos ir korupcijos prevencijos srityse*“ – **įgyvendinta**.

Atsakingi vykdytojai - Valstybės tarnybos departamentas (Lietuvos viešojo administravimo institutas), Švietimo ir mokslo ministerija, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija. Įgyvendinimo terminas – 2019-12-31

2017-03-10 pasirašyta projekto „Valstybės tarnautojų mokymai tarnybinės (profesinės) etikos ir korupcijos prevencijos srityje“ Nr. 10.1.2-ESFA-V-916-01-0005/27F11-20 finansavimo sutartis. Projekto tikslas – stiprinti valstybės tarnautojų, dirbančių jautriose korupcijai srityse, kompetencijas ir didinti jų sąmoningumą (suvokimą) tarnybinės (profesinės) etikos ir korupcijos prevencijos srityse.

Vykdam minėtą projektą, buvo sukurti testai, skirti valstybės tarnautojų, dirbančių jautriose korupcijai srityse, kompetencijų įvertinimui ir sąmoningumo (suvokimo) tarnybinės (profesinės) etikos ir korupcijos prevencijos srityse didinimui.

Apmokant valstybės tarnautojus pagal dvi mokymo programas, 2017 m. organizuota 10 mokymų valstybės tarnautojams profesinės etikos ir korupcijos prevencijos srityse pagal 6 skirtingas temas. Mokymuose dalyvavo 163 valstybės tarnautojai. Per 2019 m. buvo organizuoti ir įvykdyti 39 mokymo renginiai, kurių metu apmokyti 1297 valstybės tarnautojai, vykdantys funkcijas korupcijai mažiausiai atspariose srityse.

Siekiant projekto rezultatų tęstinumo ir po projekto užbaigimo, projekto metu papildomai bus parengtas e. mokymo tarnybinės (profesinės) etikos ir korupcijos prevencijos srityse kursas, pritaikytas Valstybės tarnybos departamento Nuotolinių mokymų platformai.

Sukurtos ir STT interneto tinklalapyje patalpintos 5-ios animuotos video paskaitos⁸⁷ korupcijos rizikos aplinkos apsaugos, atliekų tvarkymo; ES lėšų administravimo ir panaudojimo; sveikatos apsaugos; ūkio subjektų kontrolės ir priežiūros; viešųjų pirkimų temomis.

Priemonė 6.1.4 „*atlikti sociologinį tyrimą „Lietuvos korupcijos žemėlapis*“ – **įgyvendinta**.

Atsakingas vykdytojas – Specialiųjų tyrimų tarnyba. Įgyvendinimo terminas – 2019-03-31.

2016 m., 2018 m. ir 2019 m. atlikti ir pristatyti sociologiniai tyrimai „Lietuvos korupcijos žemėlapis“, kurių tikslas – įvertinti Lietuvos gyventojų, verslininkų ir valstybės tarnautojų požiūrį į

⁸⁷ Prieiga per internetą: <http://www.stt.lt/lt/menu/antikorupcinis-svietimas/vaizdo-paskaitos/>

korupciją, jos paplitimą, atskleisti minėtų grupių patirtį šioje srityje, nustatyti Lietuvos visuomenės antikorupcinį potencialą.

3.1. Išvados ir pasiūlymai dėl antikorupcinio švietimo

Antikorupcinis švietimas deda pagrindus nuostatomis, kurios kuria ir vienija pilietinio sąmoningumo, skaidrumo ir sąžiningumo vertybėmis grįstą visuomenę. Antikorupcinių vertybinių nuostatų kūrimas ir palaikymas yra svarbus procesas visuomenės brandos užtikrinimui.

Tyrimas „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2019“ rodo, kad mažėja gyventojų ir verslo atstovų noras įsitraukti į antikorupcinę veiklą.

„Lietuvos korupcijos žemėlapis 2019“ duomenimis 42% gyventojų, 54% įmonių atstovų ir 54% valstybės tarnautojų teigia, kad jie patys yra atsakingi už korupcijos paplitimo mastą Lietuvoje. Skaičiai atspindi, kad visuomenės nariai nėra linkę prisiimti atsakomybės už korupcijos problemą ir atsakomybę perleidžia kitoms grupėms (politikams, teisėjams, prokurorams, verslininkams ir kt.)

Visuomenės antikorupcinio sąmoningumo lygio kėlimas daro tiesioginę įtaką nusiteikimui neduoti kyšio. Šiuo metu 28% apklaustųjų Lietuvos gyventojų neduotų kyšio, nes tai prieštarauja jų įsitikinimams ir 16% to nedarytų, nes tada pažeistų įstatymus. Šių nuostatų tvirtinimas didina galimybę, kad asmuo atsisakys dalyvauti korupcinėje veikloje, net jei ir bus proga.

Pagrindinės grupės, kurioms yra aktualus antikorupcinis švietimas yra valstybės tarnautojai, verslo atstovai ir jaunimas.

Nors Specialiųjų tyrimų tarnyba deda dideles pastangas ugdant antikorupcines nuostatas ir planuoja dar intensyviau veikti šioje srityje, tačiau jų nepakanka. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, kaip švietimo politiką formuojančios institucijos pozicija vaikų ir jaunimo antikorupcinių nuostatų ugdyme, turi keistis iš esmės. Antikorupcinis švietimas turi būti neatskiriama bendrojo ugdymo programų dalis, o kompetentingos institucijos turi užtikrinti nuolatinį ir kokybišką mokytojų rengimą ir kvalifikacijos kėlimą.

4. Apibendrinančios išvados ir pasiūlymai

TVP galiojimo laikotarpiu įvykę pokyčiai – tiek svarbiausi šalies rodikliai korupcijos suvokimo ir faktinio paplitimo požiūriu, tiek ir pažanga (ar jos trūkumas) prioritetinėse NKKP įvardytose srityse bei atskirų TVP priemonių vykdymo rezultatai – vertintini nevienareikšmiškai.

Bendriausia prasme tendencijos yra *teigiamos*: sociologinis tyrimas „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ rodo korupcijos masto mažėjimą. 2019 m. visos visuomenės grupės teigiamai vertino korupcijos masto Lietuvoje pokyčius per pastaruosius penkerius metus: lyginant su 2016 m., 12 proc. daugiau gyventojų (26 proc.), 18 proc. daugiau valstybės tarnautojų (76 proc.) ir 6 proc. daugiau įmonių vadovų (37 proc.) manė, kad korupcijos per penkerius metus sumažėjo.

Teigiamos ir artimiausios prognozės: kad korupcija per artimiausius trejus metus sumažės, lyginant su 2016 m., nurodė 11 proc. daugiau gyventojų ir 13 proc. daugiau tarnautojų. Įmonių vadovų vertinimas reikšmingai nepasikeitė.

Be to, mažėja ir gyventojų korupcinė patirtis – per pastaruosius 12 mėn. kyši davė 10 proc. gyventojų, 2016 m. tokių buvo 16 proc., 2014 m. – 24 proc.

Kita vertus, nors stebima nemažai teigiamų pokyčių tiek atskirose srityse, tiek ir apibendrintai šalyje, nemaža dalis rodiklių, aptartų šioje atskaitoje, rodo ir pažangos stoką ar net *neigiamas* tendencijas. Ryškiausias ir ko gero svarbiausias iš tokių rodiklių – stagnuojantis Lietuvos KSI: 2015 – 2019 metais, t.y. aptariamo TVP galiojimo laikotarpiu, Lietuvos KSI įvertis pakilo tik vienu balu ir šiuo metu siekia 60 balų (laikotarpio pradžioje išsikeltas tikslas – 65 balai 2019 m.).

Kokią neigiamą įtaką bendrai valstybės raidai daro vis dar nepakankama pažanga korupcijos mažinimo srityje, parodo ir tai, kad:

1. Korupcija vis dar patenka į rimčiausių šalies problemų penketuką – gyventojų ir verslo akimis, ji užima 4 vietą.
2. Korupcijos rizikos kaina Lietuvai – apie 11 proc. BVP, t. y. 4,491 mlrd. Eur per metus.
3. Korupcijos suvokimo indekso (KSI) pažanga įvyko, tačiau ji minimali – tai didelis praradimas valstybei, nes net vienas KSI balas sutaupo beveik 1 mlrd. Eur.

Apibendrinus TVP vykdymo rezultatus ir padėtį prioritetinėse srityse pasibaigus ataskaitiniam laikotarpiui, galima išskirti keletą tendencijų/reiškinų, sąlygojančių stagnuojančius rodiklius ir pažangos stoką:

1) nėra aiškios už atsparumą korupcijai atsakingų subjektų sistemos, nėra nustatytų visų susijusių subjektų teisių, pareigų ir atsakomybės;

2) dažni atvejai, kai TVP priemonė yra įgyvendinta formaliai (įvykdytos visos numatytos veiklos, pasiektos vertinimo kriterijų reikšmės), tačiau problemos, kurioms spręsti buvo skirta ši priemonė, išlieka, o proveržio atitinkamoje prioritetinėje srityje pasigendama: korupcijos rizikos veiksniai išlieka reikšmingai nepakitę arba netgi randasi naujų;

3) taikomos antikorpucinės priemonės dažnai yra pavienės, nesuderintos, įgyvendinamos formaliai ir paviršutiniškai, jas parenkant ir įgyvendinant pasigendama sisteminio požiūrio į atitinkamą sritį arba procesą, kuriame būtina darni kelių institucijų sąveika;

4) pasigendama už politikos formavimą tam tikroje srityje atsakingų institucijų atsakomybės už korupcijai atsparios aplinkos kūrimą ne tik šioje institucijoje, bet ir visoje valdymo srityje ir (arba) pavaldžiose įstaigose ir įmonėse;

5) trūksta viešojo sektoriaus subjektų (ypač – jų vadovų) išitraukimo, lyderystės ir atsakomybės už korupcijai atsparios aplinkos kaip sudėtinės organizacijos kultūros dalies kūrimą;

6) korupcijai atsparios aplinkos kūrimas neretai vis dar suprantamas kaip iš išorės primesta veikla ar administracinė našta, trūksta į praktinį poveikį orientuoto veikimo, savanoriškumo ir naudos, kurią pačiai organizacijai ir visuomenei teikia korupcijai atspari aplinka, suvokimo, t.y. antikorporacinio sąmoningumo;

7) naudojami rodikliai ir kriterijai nėra pakankami/tinkami konkrečių viešojo sektoriaus subjektų ar jų grupių atsparumo korupcijai lygiui nustatyti, o įvykdytų priemonių ar veiklų skaičius nėra tinkama priemonė pažangai kuriant korupcijai atsparią aplinką išmatuoti;

8) nepakankamas privataus sektoriaus (visų pirma – verslo) ir pilietinės visuomenės išitraukimas į antikorporacinę veiklą, todėl būtina ugdyti šių segmentų antikorporacinį potencialą;

9) apibendrintai šios problemos gali būti įvardytos kaip valstybės institucijų veikimo fragmentiškumas. Tai pasakytina tiek apie keletą vienai (vienos ministerijos) valdymo sričiai priskirtų institucijų, tiek ir apie skirtingų valdymo sričių arba centrinės valdžios ir vietos savivaldos institucijų sąveiką.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, ir siekiant per naujo TVP galiojimo laikotarpį ženkliau pasistūmėti visos NKKP galiojimo laikotarpiui išsikeltų tikslų pasiekimo link, **siūlytina:**

1. Rengiant naujo laikotarpio TVP:

1) tęsti su duomenų atvėrimu, informacinių sistemų teikiamų galimybių panaudojimu skaidresnei aplinkai kurti susijusias ir kitas pasiteisinusias priemones;

2) numatyti naujas, su problemomis prioritetinėse srityse aiškiais priežasties ir pasekmės ryšiais susijusias priemones, kurių sėkmingas įgyvendinimas leistų tikėtis apčiuopiamos pažangos;

3) didinti priemonių vykdytojų išitraukimą, siekti sutelktos ir koordinuotos, o ne fragmentiškos jų veiklos.

2. Tobulinant esamą arba kuriant naują strateginio planavimo sistemą – NKKP (ar ją atitinkančiam kitos rūšies planavimo dokumentui) ir TVP (ar kitam NKKP įgyvendinti skirtam planavimo dokumentui) suteikti pakankamai aukštą, ne žemesnį nei šiuo metu, statusą, kuris atitiktų šių dokumentų svarbą valstybės raidai ir leistų tikėtis sėkmingo jų įgyvendinimo.

3. Įtvirtinti naują korupcijos prevencijos modelį, kurio pagrindiniai tikslai ir kryptys būtų šie:

1) kurti antikorporacinę aplinką Lietuvoje skatinant subjektų savanorišką veiklą ir išitraukimą;

2) diegti subsidiarumo principą, reiškiantį, kad už korupcijai atsparios aplinkos kūrimą visų pirma atsakingos pačios įstaigos, o jų savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos prižiūri ir prireikus prisideda didinant jų atsparumą korupcijai;

3) kurti naujas ir atnaujinti esamas bei pasiteisinusias korupcijos prevencijos priemones;

4) pamatuoti ir palyginti atsparumo korupcijai veiklos rezultatus valstybės ir savivaldybių įstaigose bei įmonėse;

5) puoselėti ir didinti viešojo ir privataus sektorių, visuomenės antikorporacinį sąmoningumą;

6) atnaujinti atsparumo korupcijai priemones vykdančių subjektų sistemą, nurodyti jų teises, pareigas ir atsakomybę.